

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune 2021 – 2030

Vedtatt av Frosta kommunestyre,2021, sak ../21.

FORORD

Ein må vera menneske, det er det første og det siste.

Men, det at ein går og går og aldri når fram, det er å vera menneske det.

Olav Duun

Kulturminner er skapt av mennesker og er synlige bekreftelser på menneskelig aktivitet gjennom århundrer. Kulturminner som er fjerna eller ødelagt er også bevis på menneskelig aktivitet og enkeltmenneskets eller samfunnets bevisste eller ubevisste valg gjennom historien.

Kulturminner er pr definisjon alle spor etter menneskelig aktivitet. Kulturminnene sier noe om den utviklinga som gir grunnlaget for dagens samfunn og er også uerstattelige verdier som et land og et folk har fått ansvar for å forvalte på en god måte.

Frosta trenger det blant anna god oversikt over ulike kulturminner i Frosta kommune, og det prøver denne kulturminneplanen å bidra til. På denne måten kan kulturminneplanen, enten hele eller deler av den, også fungere som et oppslagsverk for alle som er interessert i lokalhistorie.

En kulturminneplan skal også gi en oversikt over kulturminnene som finnes, men også peke framover og prøve å identifisere det som kan bli framtidens kulturminner. På denne måten kan en slik kulturminneplan skape forutsigbarhet og langsiktighet i kulturminneforvaltninga i kommunen. Kulturminneplanen ønsker å fremme kunnskap om de lokale kulturmonnene og den verdien som de representerer for Frosta sin kulturarv, identitet og lokale historie - noe som kan og bør videreutvikles som en viktig verdi både for lokalsamfunnet og reisemålet Frosta.

Kulturminneplanen ønsker også å foreslå noen prioriteringer og tiltak som det vil være opp til politisk nivå å ta stilling til. Kulturminneverdier, tilrettelegging, muligheter for formidling til ulike målgrupper og opplevelseskvaliteter vil være sentrale elementer i en slik prioritering.

Kulturminneplanen er i sitt innhald todelt. Den første delen inneholder en del bakgrunnsinformasjon og oversikt over noen av kulturminnene i kommunen. Den andre delen inneholder utfylte registreringsskjema for små og store kulturminner. De aller fleste er registrert av representanter fra Frosta Historielag. Alle registreringsskjema er nummerert i forhold til områder og tema slik at det er enkelt å komplettere denne oversikten. En kulturminneoversikt er kun oppdatert i skriveøyeblikket! Flere av de registrerte kulturminnene vil nok gå i glemmeboka når dagens generasjoner er borte, og slik sett er det et viktig arbeid som er gjort.

Kulturminneplanen er ført i pennen av undertegnede som også har hatt hovedansvaret for gjennomføring av arbeidet. Riksantikvarens KiK-prosjekt har støttet arbeidet økonomisk. På grunn av tilgjengelig tidsressurs har arbeidet dessverre tatt mye lengre tid enn opprinnelig planlagt.

TAKK - for alle bidrag, fra Frosta kommune, enkeltpersoner og ikke minst Frosta Historielag, med Peder Ohlen og Bjørn Olav Juberg i førersetet, som utrettelig har stått for de fleste registreringene!

Frosta, januar 2021

Torgunn Østbø – prosjektleder

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord

Innholdsfortegnelse

Oppbygging av kulturminneplanen

DEL 1 :

1 Innledning

2 Kulturminneplan for Frosta kommune

2.1 Lovverk på kulturminneområdet

2.2 Kulturminner og kulturmiljø

2.3 Frosta og kulturminnefokus

2.4 Kulturminneplanen og Frosta kommunes kulturplan

2.5 Kulturminneplanen og kommuneplanens arealdel

2.6 Organisering av arbeidet med kulturminneplanen

2.7 Målgruppe for kulturminneplanen

3 Målsettinger i arbeidet med kulturminneplanen

3.1 Sentrale målsettinger

3.2 Lokale målsettinger i prosjektplanen

3.3 Delmål og tiltak i arbeidet med kulturminneplanen

4 Registrering av kulturminner

4.1 Oversikt over kulturminner og kulturmiljøer

5 Frosta sine fyrtårn på kulturminneområdet

5.1 Frostatinget og Frostatingsloven

5.2 Logtun kirke

5.3 Evenhus

5.4 Tautra kloster

6 Kulturmiljø

6.1 Logtun og Frostating

6.2 Tautra

6.3 Småland

7 Beskrivelse av de enkelte kulturminnene

7.1 Frosta kirke

- 7.2 Arbeidslivets kulturminner
- 7.3 Bautaer
- 7.4 Dyregraver, jakt og fiske
- 7.5 Hus og hustufter
- 7.6 Krigens kulturminner
- 7.7 Maritimt
- 7.8 Oldtid og helleristninger
- 7.9 Veger og transport
- 7.10 Ymse og alt det meir...
- 8 Den immaterielle kulturarven**
- 8.1 Arkiver
- 8.2 Bilder
- 8.3 Språk og litteratur
- 8.4 Gamle skikker og tradisjoner
- 8.5 Handverkstradisjoner
- 8.6 Lag og foreninger sin historie
- 8.7 Tekstiler
- 8.8 Song og musikk
- 8.9 Idrett og fritid
- 9 Dagen i dag blir morgendagens kulturminner**
- 9.1 Offentlige bygninger og anlegg
- 9.2 Skolehistorien
- 9.3 Kulturminner i skolesekken
- 10 Tiltak og prioriteringer**
- 10.1 Forslag fra Plan for museum og kulturminnevern i Frosta kommune
- 10.2 Forslag fra Kulturplan for Frosta kommune
- 10.3 Forslag fra Frosta Historielag i forbindelse med registreringsarbeid til kulturminneplanen
- 10.4 Forslag fra Utval Folk, februar 2021
- 10.5 Forslag til prioriteringer i kulturminneplanen
- 11 Økonomiske støtteordninger**
- 12 Avslutning**

13 Litteraturliste

Vedlegg

DEL 2 :

Registreringsskjema for hvert enkelt kulturminne i kapittel 5, 6 og 7.

Del 2 inneholder også materiale som er utarbeidet tidligere eller av andre til bruk i andre sammenhenger. Når det har vært relevant for kulturminneplanen, er dette stoffet gjenbrukt her. Kildehenvisninger er i slike tilfeller oppgitt.

De ulike registreringene har ikke sidetall i dette forslaget. Det skyldes at del 2 er fleksibel og kan kompletteres både i høringsprosessen og seinere.

Oppbygging av kulturminneplanen

Alle spor etter menneskelig aktivitet er kulturminner. Vi finner kulturminner overalt rundt oss, og de er en naturlig del av den hverdagen vi lever i. Tradisjonelt har kulturminner vært definert som noe gammelt, noe som er utdatert og kanskje noe som ikke direkte angår oss i dag her og nå.

Så fort som utviklinga og samfunnsendringene går i dag, kan bygninger, gjenstander, bilder, tradisjoner og fortellinger fort bli kulturminner som ingen vil huske – de er borte!

Arbeidet med kulturminneplanen har vært en langvarig prosess, og har tatt flere ressurser og lengre tid enn opprinnelig planlagt. Kulturminneplanen henger tett saman med kulturplanen som ble vedtatt i 2019. Samtidig vil kulturminneplanen også som et oppslagsverk og kunnskapskilde for Frosta på kulturminneområdet. Den vil derfor ha en varighet fram til 2040, men med gjennomgang og oppdatering i hver ny kommunestyreperiode. Det gjelder særlig handlingsdelen av planen.

Kulturminneplanen har 2 hoveddeler og er bygd opp i tråd med Riksantikvarens veiledninger og lokale forhold. Forvaltning av kulturminner er hjemlet i kulturminneloven og plan- og bygningsloven.

Del 1 inneholder kunnskapsgrunlaget for kulturminnearbeidet, lovverk og føringer både sentralt og lokalt. Denne delen sier også noe om arbeidsprosessen og beskriver hvilke kulturminner som er registrert og omtalt i del 2.

Del 2 inneholder noe bakgrunns litteratur, kildemateriell og en samlet framstilling av alle registrerte kulturminner – totalt 160 kulturminner av ulike karakter og alder. Denne delen finnes digitalt på www.frosta.kommune.no og i papirkopi på kommunehuset, biblioteket og hos Frosta Historielag.

Utvalg Folk behandlet sak om prioriterte områder i kulturminneplanen i sitt møte, 09.03.21, sak 3/21.

Som prioriterte områder i kulturminneplanen foreslås

- *Arbeide for å realisere et formidlingssenter for Frostatinget*
- *Delta aktivt i tilrettelegging og gjennomføring av Bergkunstreisen i Trøndelag*
- *Videreføre satsing på KiK-ordninga med søknad om midler til kulturmiljø*
- *Samarbeid med private og frivillige organisasjoner, som historielag, bygdemuseum og fortidsminnelag, for å sammen forvalte den rike kulturarven i kommunen*
- *Gjennomføre et årlig prosjekt med kulturminner i skolesekken sammen med skolen*
- *Samle og dokumentere historien til fjordfiskeren og fiskerbonden, gjerne knyttet til kulturmiljøet i Småland*
- *Samarbeide med regionale og nasjonale myndigheter for å sikre gode trafikale forhold og parkeringsmuligheter på Tautra, særlig rundt klosterruinen*
- *Utarbeide en lokalhistorisk oversikt over bygninger, gjenstander og artikler om Frosta og gjøre denne digital og tilgjengelig for alle*
- *Oppdatere kulturminnekartet over Frosta der generelle kulturminner, veger, husmannsplasser og automatiske fredete kulturminner samles og gjøres tilgjengelig*
- *Gjennomføre en prosess med lag og foreninger for å få oversikt over deres virksomhet og arkiver*

Prioriteringer og tiltak som kommer fram i Utvalg Folk og senere i høringsprosessen legges fram og tas inn i sluttbehandlingen av kulturminneplanen. Prioriteringene fordeles over hele perioden kulturminneplanen er gjeldende for.

Det søkes om å videreutvikle arbeidet med kulturmiljøer gjennom KiK-satsinga i tråd med invitasjon fra Trøndelag fylkeskommune.

Denne prioriteringa følger behandlingen av kulturminneplanen videre, og den kan eventuelt bli endra eller få annet innhold etter at forslaget til kulturminneplan er lagt ut på høring.

1 Innledning

«Det folk som glemmer sin historie, har ingen fremtid»

Henrik Wergeland, 1808-1845

Riksantikvaren har et uttalt mål om at flest mulig av norske kommune skal ha en oppdatert og vedtatt kulturminneplan som både viser en oversikt over registrerte kulturminner, og sier noe om forvaltning av disse kulturminnene. Dette gjøres gjennom *KiK-prosjektet - Kompetanseløftet for kulturminneområdet i kommunene*.

«En kulturminneplan er kommunen sin oversikt over viktige kulturminner og kulturmiljøer og inneholder en plan for forvaltningen av disse. Planen gir kunnskap om fortida og avklarer hvilke kulturminner en vil ta vare på i framtida» - Riksantikvaren – Hva er en kulturminneplan

Det er gitt økonomiske intensiver til dette arbeidet, og også Frosta kommune ble invitert til å delta gjennom Nord-Trøndelag Fylkeskommune i 2016 og takket «ja» til å bli med.

Komite Folk gjorde vedtak i møte, 01.02.17 (sak 1/17), og Formannskapet gjorde likelydende vedtak :

« Frosta kommune takker ja til invitasjonen frå Nord-Trøndelag Fylkeskommune og Riksantikvaren om et samarbeid om å lage kulturminneplan for Frosta kommune.

Arbeidet med å lage kulturminneplan forankres i arbeidet med å revidere kulturplanen slik som den vedtatte prosjektplanen i hovedtrekk beskriver.

På området som angår kulturminneplanen spesielt blir prosjektplanen tilpasset dette temaet. Komite Folk foreslår medlemmer i en egen arbeidsgruppe for arbeidet med kulturminneplanen

Forslag til medlemmer i arbeidsgruppen: Representanter fra Fortidsminneforeningen, avd. Frosta, Frosta Historielag, Frosta Bygdemuseum og representant Ingunn Skjerve Hogstad fra Komite Folk ».

Det ble utarbeidet prosjektplan til søknaden om midler til å lage kulturminneplanen (vedlegg 1).

Etter en gjennomgang av kommunale planer, viser det seg at det finnes to eldre planer for kulturminneområdet på Frosta. Ingen av dem er oppdatert etter at tidsperioden er gått ut, og det er uklart hvilken status de opprinnelig har hatt. I tillegg inneholder utredningene rundt Frostatingstunet og Frostatinget klare kulturminneinnslag.

- Plan for kulturbygg i Frosta kommune, 1993-1995
- Plan for museum og kulturminnevern i Frosta kommune, 1993-1997

Begge planene inneholder hovedsaklig informasjon som er knytta til deler av kulturminneområdet, jfr titlene. Samtidig har de noen målsettinger for områdene og forslag til prioriteringer og tiltak. Nærmere om det i kapittel 10.

2 Kulturminneplan for Frosta kommune

Kulturminnedagene markeres over hele landet hver høst, og tema for Kulturminnedagene 2017 var – Kulturminner i samfunnets tjeneste. Dette kan stå som en visjon også for det lokale arbeidet med kulturminneplanen for Frosta.

« Under Kulturminnedagene 2017 ønsker vi å løfte frem hvordan kulturminner og tradisjoner kan vise vei fremover – for hvordan samfunnet kan utvikle seg. Kulturminner i samfunnets tjeneste åpner for mange muligheter til å vise frem kulturarvens betydning for samfunnsutviklingen – på mange ulike felt» (fra nettsida kulturvern.no)

Identitet, demokrati og deltagelse, vern gjennom bruk, kulturminner gir opplevelser, kunnskap, fremtidens kulturminner, inkludering, klima og miljø, barn og unge er områder som er viktige for et arbeidet med kulturminner og kulturvern i framtida.

Utsikt fra Hellgrenda

2.1 Lovverk på kulturmineområdet

Lov om kulturminner (kulturminnelova) har som formål å ta vare på og kulturhistoriske og arkitektoniske verdifulle kulturminner og kulturmiljø av lokal og nasjonal verdi. Kulturminneloven tar for seg automatisk fredete kulturminner, verna og freda kulturminner og kulturminner av nyere tid, jfr oversikt i kulturminneplanens punkt 4.1.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan og bygningslova) er kommunenes hovedredskap for å ta vare på kulturminnene sine, og kulturminneplanen blir en del av den helhetlige planlegging av kommunens ressurser og arealbruk.

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldslova) kan også sikre kulturminner, kulturmiljø og landskapsområder. Denne loven vil blant anna være retningsgivende når det gjelder bestemte naturtyper for tiltak i Frostating Utvalgte kulturlandskap.

Lov om jord (jordlova) sitt formål er å sikre at arealressursene brukes til det beste for samfunnet nå og i framtida. Bruk av arealressursene er viktige både i forhold til utvikling av kulturmiljøer og landskap, ikkje minst i arealplanlegging og innenfor Frostating Utvalgte kulturlandskap.

UNESCOs konvensjon om vern av immaterielle kulturminner har blant anna som formål å verne denne kulturarven og øke respekt og bevissthet om betydningen, også ved internasjonalt samarbeid.

2.2 Kulturminner og kulturmiljøer

Lov om kulturminner (Kulturminneloven) - § 2 Kulturminner og kulturmiljøer – definerer dette slik :

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder så langt de passer også for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til.

Etter denne lov er det kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes. Ved vurdering av verneverdier kan det i tillegg legges vekt på viktige naturverdier knyttet til kulturminnene.

Kulturminner og kulturmiljøer er spor etter menneskelig virksomhet og representerer samfunnets felles verdier. De er unike og uerstattelige kilder til kunnskap og opplevelser og er en ressurs både for miljøet og samfunnet og kan gi grunnlag for lokal utvikling og kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping.

Kulturminner er en del av den felles kulturarven vår og er meningsløse uten den immaterielle historien som ligger bak og i den sammenhengen de ulike kulturminnene opptrer.

Kulturminnene danner grunnlaget for dagens samfunn, og både kommuner og privatpersoner har et felles ansvar for å forvalte denne arven på en hensiktsmessig og god måte. Kulturarven har oppstått over tid og både gjennom nyskaping, og at impulser utenfra er blitt en del av det norske kulturuttrykket. Kulturarven innebærer elementer fra den eldste tida og fram til i dag - fra alle samfunnslag og etniske grupper.

2.3 Frosta og kulturminnefokus

VI SKAPER EN HISTORISK FRAMTID

Visjonen peker både bakover og framover i tid. Den ivaretar både Frostas identitet som historisk sted innen politikk, tradisjon og landbruk – samtidig som den sier at tiden er inne for nye, store bragder.

Frosta kommunes visjon i kommuneplanens samfunnsdel 2009

2.4 Kulturminneplanen og Frosta kommunes kulturplan

Frosta kommune vedtok Kulturplan for Frosta kommune i 2019, og i prosjektplanen for kulturplanen var det tenkt t kulturminneplanen skulle være en del av denne. Ettersom mulighetene gjennom KiK-prosjektet kom , og også en realitetsvurdering av at kulturminneplanen ble et omfattende dokument, ble det bestemt at det skulle utarbeides to atskilte planer, men likevel planer som bygger på samme målsettinger og måte å bygge dem opp på, der det er mulig og naturlig.

Dette er omtalt slik i vedtatt kulturplan :

2.5.3 Kulturminneplan for Frosta

Plan for kulturminner i Frosta kommune skal innarbeides og bli en del av kulturplanen. Dette er en plan som Riksantikvaren sterkt oppfordrer kommunene til å utarbeide og gir også øremerkete midler til dette arbeidet. En kulturminneplan gir oversikt over viktige kulturminner og kulturmiljøer og inneholder også en plan for forvaltningen av disse. Kulturminneplanen henger også tett sammen med revisjon av arealplanen.

De viktigste elementene i en plan for kulturminner og kulturmiljøer er:

- *Beskrivelse av og kart over de viktigste kulturminnene i kommunen*
- *Forslag til forvaltning og skjøtsel av disse kulturminnene*
- *Plan for hvordan hensynet til kulturminnene skal integreres i øvrig kommunal planlegging og virksomhet*
- *Handlingsdel med tiltak for gjennomføringen av planens målsettinger*

I etterkant av oppstartsprosessen med å lage kulturplanen, er arbeidet med å lage kulturminneplan for Frosta skilt ut som en egen plan med egen prosjektgruppe. Dette skyldes hovedsakelig at Frosta kommune er invitert inn i et samarbeid med Riksantikvaren i forbindelse med å styrke kommunenes kulturminnearbeid – KIK (Kulturminne i kommunen). Det er bevilget ekstra ressurser til dette arbeidet. Det vil likevel være naturlig å komme inn på noen områder innenfor kulturminnefeltet også i kulturplanen.

Følgende områder fra opprinnelig prosjektplan for kulturplanen inngår spesielt i kulturminneplanen :

- *Frostatinget og andre historiske minnesmerker*
 - o *Frostatinget*

- Frostatingsloven
- Jubileet for Magnus Lagabøtes landslov, 2024
- Andre historiske minnesmerker – Tautra, Evenhus, Logtun kirke, Hanebogen, Småland, Frosta Bygdemuseum, Frosta kirke – lista er ikke uttømmende
- St.Olavsleden og Pilegrimsarbeidet

2.5 Kulturminneplanen og kommuneplanens arealdel

Steder der en tar vare på kulturminner, kulturmiljøer og landskap blir gode steder å bo og besøke. Plan- og bygningsloven er det viktigste redskapet for å sikre at mangfoldet av kulturminner, kulturmiljøer og landskap blir tatt vare på og tatt i bruk i et langsiktig og bærekraftig perspektiv. Denne veilederen tar for seg mulighetene som ligger i plan- og bygningsloven for å sikre kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven bygger på hovedprinsippene i miljøvernet: Bruk og vern av ressurser, bærekraft, sektoransvar, føre-var-prinsippet og kostnadseffektivitet. Det er ikke mulig å ta vare på alt - vi må velge. Dagens og morgendagens mennesker må også få mulighet til å sette sitt preg på omgivelsene og speile de verdier samfunnet til enhver tid har. Et kjent utsagn er at «Historien er nøkkelen til framtida», og det er viktig at både fortid, nåtid og framtid ses i sammenheng slik at utformingen av omgivelsene ivaretar alle aspektene.

Hvilken verdi et kulturminne, et kulturmiljø eller et landskap har, gjenspeiler de verdiene som er aktuelle når verdiene fastsettes, og det gjøres ofte i forbindelse med planlegging av et tiltak. Kulturminneverdien avgjør om det skal tas vare på, hvilken måte, hvem som skal gjøre det, og hvilke virkemidler som bør brukes. Dette bør skje gjennom en felles vurdering av bestemmelsene i kulturminneloven og plan-, og bygningsloven.

I arealplanens planbeskrivelse, punkt 3.6 – Kulturminner og landskap står dette :

I Frosta kommune er det tett med kulturminner. Kjente kulturminner er Frostating med tilhold på Tinghaugen som er landets eldste tingsted, og like ved Tinghaugen ligger Logtun kirke. På Tautra ble det i 1207 bygd et cistercienserkloster med klosteranlegget lokalisering nord for Nordhamna. Disse områdene samt Evenhus og Fjellplassen er valgt tatt inn i kommuneplanens arealdel vist med hensynssone kode H570 Kulturmiljø/landskap for å dekke et større område enn selve kulturminnet.

I tillegg til kulturminner som er automatisk fredet etter lov er det også mange kulturminner i Frosta som er bevaringsverdige og har stor verdi for Frosta kommune. Planforslag og søknad om tiltak som berører eksteriørverdier i bygninger av antikvarisk verdi skal forelegges fylkeskommunen. Disse områdene er ikke vist i plankartet eller som eget temakart til kommuneplanens arealdel. Kartvisning av kjente fredede fornminner, bygninger og områder med mer finnes på www.kulturminnesok.no og www.GiNT.no. Se også www.Askeladden.no.

I tillegg er det lagt inn to større kulturlandskapsområder med formal hensynssone H550 landskap. Dette er også visualisert i (vedlagte temakart) Verdifulle kulturlandskap. I Frosta kommune er arbeidet med egen kulturminneplan påbegynt.

Følgende områder er tatt inn som hensynssone landskap og kulturmiljø i plankartet ;

Landskap	Arealstørrelse	Merknad
Logstein-Rygg-Hogstad (UKL-området)	2,65km ² , nå 9,8 km ²	Større kulturlandskapsområde som strekker seg som et belte over Frosta fra sør ril nord
Tautra	1,78 km ²	Dekker hele Tautra
Kulturmiljø		
Klosterruinene på Tautra	20 daa	Ligger ved siden av Klostergården. Et mye besøkt kulturminne på sommerstid
Tinghaugen	102 daa	Frostating, Logtun kirke
Evenhus	2,5 daa	Helleristninger/bergkunst. Større område i Frostas målestokk.

Fjellplassen	86 daa	Liten fjellgård. Spesielt for Frosta; fjellgård på frosta. Utenfor allfarveg. Noe brukt i kulturell sammenheng, utendørsforestillinger
--------------	--------	--

2.6 Organisering av arbeidet med kulturminneplanen

Det finnes ingen fasit for hvordan kommunene organiserer eller utformer kulturminneplanene, og det er ønskelig at lokale behov og forutsetninger er utgangspunktet etter sentrale veiledninger.

Det er også kommunene selv som definerer hvilke kulturminner og kulturmiljøer som er verneverdige i kommunen og som bør inngå i planen. Riksantikvaren sier det slik i sitt veiledningsmateriale :

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig. Betegnelsene verneverdig og bevaringsverdig betyr det samme og brukes om hverandre.

Kommunalt verneverdige kulturminner er kulturminner som kommunen har identifisert som verneverdige, og som gjennom politisk vedtak har bestemt at skal søkes ivaretatt.

De viktigste elementene i en kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er:

- Beskrivelse av og kart over de viktigste kulturminnene i kommunen
- Forslag til forvaltning og skjøtsel av disse kulturminnene
- Plan for hvordan hensynet til kulturminnene skal integreres i øvrig kommunal planlegging og virksomhet
- Handlingsdel med tiltak for gjennomføringen av planens målsettinger

Planen bør ha et langsiktig perspektiv og rulleres og eventuelt revideres årlig.

Ved starten av dette arbeidet er det allerede gjennomført mye lokalt kartleggingsarbeid, kanskje særlig av de eldste kulturminnene fra før 1537 som er automatisk fredet etter Kulturminneloven. Både de eldste kulturminnene og kulturminner av nyere dato er registrert i Askeladden, SEFRAC og i Kulturminnesøk. I forarbeidene til opprettelsen av Frostating Utvalgte Kulturlandskap i 2018 ble det også gjennomført kartlegging som er nyttige for kulturminneplanen.

Kulturminneplanen er ført i pennen av rådgiver Torgunn Østbø som også har vært prosjektleder. Arbeidet med kulturminneplanen har tatt klart mye lengre tid enn opprinnelig planlagt, og det skyldes ene og alene for liten kapasitet og tidsressurs til å gjennomføre dette arbeidet prosjektleder. Arbeidet er også blitt mindre prosjektretta i løpet av prosessen. Det skyldes både forlengelse av prosjektperioden, og at Frosta Historielag velvillig tok på seg hovedansvaret for å gjennomføre all registrering.

Historielaget har med sin lokalkunnskap og sitt arkiv gjort en fremragende jobb! Hva som skulle registreres bygde på en gjennomgang i det første møtet i prosjektgruppa der det ble gjennomført en prosess med «å komme på alt som var verdt å ha med». På den måten er de opprinnelige planene fulgt opp.

Prosjektleder har ikke «overprøvd» Historielagets vurderinger om hva som er et kulturminne eller ikke, men videreført deres vurderinger. Det betyr at noen av de registrerte kulturminnene kanskje

ikke fyller alle kriterier i forhold til loven, men er et kulturminne på grunn av lokale forhold – og dermed også et viktig element i kulturminneplanen for Frosta.

I tillegg er det kommet noen få forslag på kulturminner fra private. Til tross for innlegg både i lokalavisa, på møter og i sosiale medier, har det kommet få eksterne innspill. Enkeltpersoner er også kontakta direkte for å skrive og/eller fortelle om enkelte områder. Prosjektleder har også i prosjektperioden skrevet om noen kulturminner.

Frosta kommune har i denne perioden ferdigstilt arbeidet med å revidere kommunens arealplan, og Plan-g bygningslovens bestemmelser er viktige for kulturminneplanen.

Kortreiste opplevelser, mat, kultur, natur og historie er også prioriterte områder for kommunens reiseliv med Frosta sitt særpreg som jordbrukskommune og sammenhengende bosetting fra steinalderen og fram til i dag. Allemannsretten er nedfelt allerede i Frostatingsloven, og frostingene har fremdeles gode utviklingsmuligheter midt i Trondheimsfjorden og midt i matfatet. Jordbrukshistorien, ikke minst i forhold til potet og grønnsaksdyrking, er også en viktig immateriell del av Frosta sin kultur og historie. Dermed også et sentralt tema for kulturminneplanen!

2.7 Målgruppe for kulturminneplanen

Det er flere målgrupper på forskjellige nivå for en kulturminneplan, for eksempel:

- Riksantikvaren som øverste kulturminnemyndighet ønsker økt kompetanse om kulturminnene både generelt og i kommunene
- Kommunene og fylkeskommunene trenger kunnskap og veiledning verneverdige kulturminner, planlegging og prioriteringer
- Enkeltpersoner tar vare på kulturminnene ved å bruke dem og ta vare på dem
- Organisasjonene gjør oppgaver, registrere, vedlikeholder og passer på for fellesskapet
- Barn og unge bygger sin lokale identitet og tilhørighet til kulturarven gjennom kulturminnene
- Lokalsamfunnene bygger kunnskap og stolthet gjennom økt bevissthet rundt kulturminnene og kan også gi muligheter til økonomisk støtte gjennom søknad om eksterne midler

Som en oppsummering kan målgruppa deles i to hovedgrupper – offentlig forvaltning og lokalsamfunnet. Lover, retningslinjer og formelle saker vil være hovedansvarlig for forvaltninga. Lokalsamfunnet vil sannsynligvis være mest opptatt av de konkrete kulturminnene, registreringer, historie og verdi som forankring til fortida.

Denne kulturminneplanen skal prøve å imøtekomme begge disse store målgruppene. På bakgrunn av det vil en del formell informasjon komme først i planen som bakgrunnsopplysninger mens registrering av de enkelte kulturminnene blir en egen del. Det er også et ønske at denne delen kan digitaliseres og utvides etter hvert slik at den kan fungere som en «kulturminnebank» for Frosta.

3 Målsettinger i arbeidet med kulturminneplanen

3.1 Sentrale målsettinger

KS, sammen med flere, har utarbeidet en veileder om arbeid med kulturminner og kluturmiljøer i kommunene, og her er følgende målsettinger nevnt :

- Økt kunnskap og oversikt over kulturminnene
- Samordne og prioritere kommunenes arbeid på feltet
- Gi grunnlag for tilskudds-, og økonomiforvaltning
- Mer effektiv plan-, og byggesaksbehandling

- Prioritering av objekter og områder for bevaring og bruk
- Gi retningslinjer og kartfesting i kommuneplanens arealdel

3.2 Lokale målsettinger i prosjektplanen

- Lage og vedta kulturminneplan for Frosta
- Registrere og lage en oversikt over kjente kulturminner og kulturmiljøer i Frosta
- Øke bevisstheten rundt kulturminnearbeidet i Frosta
- Lage en prioritert rekkefølge på kulturminner og vern av kulturminner for Frosta kommune, noe som kan gi grunnlag for verdiskaping og søknader til Kulturminnefondet og andre
- Publisere kulturminneplanen og gjøre den til et verktøy i kommunal planlegging
- Publisere kulturminneplanen på en slik måte at den kan fungere som et oppslagsverk for alle
- Gjennomføre et kulturminneprosjekt saman med Frosta skole den kulturelle skolesekken om kulturminne for framtida

3.3 Delmål og tiltak i arbeidet med kulturminneplanen – fra prosjektplan til kulturplanen :

- Beskrivelse og kart over de viktigste kulturminnene i kommunen
- Forslag til forvaltning og skjøtsel av disse kulturminnene
- Plan for hvordan hensynet til kulturminnene skal integreres i øvrig kommunal planlegging og virksomhet
- Handlingsdel med tiltak for gjennomføring av planens målsettinger

4 Registrering av kulturminner

Kategorien kulturminner kan deles inn på mange måter, også etter ulike verdier og funksjoner :

- gjenstandsverdien – kulturminnet eller gjenstanden i seg selv,
- den estetiske verdien – det estetiske uttrykket og opplevelsen,
- kunnskapsverdien – hvilken historie eller kunnskap kulturminnet formidler,

Kulturminneplanen har fokus både bakover mot fortida og framover mot framtida. Bakover for å si hvilke kulturminner som er viktig å bevare og framover blant anna for å si noe om hvordan kulturminnene skal behandles, tas vare på og forvaltes. Kunnskap til eksisterende kulturminner vil også være et viktig arbeidsområde.

Den ferdige kulturminneplanen skal presenteres på en måte som gjør den anvendelig for ulike grupper. Kulturminnene bør presenteres med bilde og tekst, og dette må arkiveres og være søkbart både i papirformat og digitalt. Kulturminneplanen bør bli både et verktøy og et oppslagsverk.

Stor **TAKK** til Frosta Historielag og Peder Ohlen som har registrert de aller fleste kulturminnene. Foto: Frostingen

4.1 Oversikt over kulturminner og kulturmiljøer

Frosta er den minste kommunen i Trøndelag fylke målt i areal med sine 75 km². Til tross for dette ligger kulturminnene tett i landskapet. En kulturminneplan for Frosta kommune skal prøve å gi en oversikt over viktige kulturminner og kulturmiljøer og skal også si noe om forvaltninga av disse, men det er umulig å få med alt inn i en plan, da den vil bli for omfattende, uleselig og uinteressant.

Det finnes allerede mye materiale som kan gjenbrukes, men det er behov for å samle dette i en database. Det undersøkes om det er mulighet å få alle registreringer inn på et kart, men et felles kart kan fort bli uleselig med for mye informasjon. Arbeidet bør også finnes digitalt og åpent for alle.

Denne lista er satt opp i oppstartsmøte. gir en oversikt, men er ikke uttømmende. Flere av disse momentene blir utvidet gjennom kulturminneplanen mens det ikke er blitt plass til andre.

Automatisk fredete kulturminner	Kulturminner fra oldtid og middelalder, fram til 1537. Registreringer på www.askeladden.no , kulturminnesok.no
	<ul style="list-style-type: none"> - Helleristninger – Evenhus, Stene, Hellan - Tautra klosterruin - Frostatinget - Logtun kirke - Bygdeborg ved Liavatnet - Vikingehavn ved Fånes - Gravhauger - Naust ved Rygg - Bautasteiner – Mostad, Fånes, Vagnaberg, Viktil
Løse kulturminner	<ul style="list-style-type: none"> - Gjenstander fra oldtid og middelalder - Mynter fra før 1650 - Samiske kulturminner – eldre enn 100 år
	<ul style="list-style-type: none"> - Gjenstander på Frosta Bygdemuseum - Gjenstander i privat eie - Gjenstander hos andre – Vitenskapsmuseet, NTNU, Rustkammeret, Statsarkivet, Nasjonalbiblioteket - Offentlige og private arkiv
Skipsfunn og fartøyvern	Båter som er mer enn 100 år gamle
	<ul style="list-style-type: none"> - Båter og naust - Notbåt som Bygdemuseet har fått i gave - Trondheimsfjorden som hovedveg 1 i historiske tid - Nyere kaianlegg
Kulturminner fra nyere tid	Kulturminner etter 1537. Registreringer på – www.kulturminnesok.no , www.sefrak.no
	<ul style="list-style-type: none"> - Frosta kirke - Fjellplassen - Logstein - Frosta bygdemuseum - Logtun gamle kirkegård - Industrien ved Staurselva - Husmannsplassene - Eiendommer som er fritatt eiendomsskatt
Krigens kulturminner	<ul style="list-style-type: none"> - Hanebogen - Ruiner ved Ulvik – tyskeres hovedkvarter - Gjenstander – ubåtnett, ting, bilder, litteratur, kart - Tyskerbrakker som er ombygd til hus og uthus - Shetlands-Larsens ferd over Frosta – infotavle Orsand - Bildeutstilling av deltakere fra Majavatn - Oversikt over deltakere i Tysklandsbrigaden - Sand fra Tautra brukt til å bygge Dora, Trondheim

	<ul style="list-style-type: none"> - Registreringer og aktivitet i Åsenfjorden og på Falstad
Dagens kulturminner	Når blir noe et kulturminne ?? tidsfaktor, funksjon, bruk, verdi
	<ul style="list-style-type: none"> - Offentlige bygg - Private bygninger - Offentlige anlegg – nærmiljø, idrett - Skogtrøa - Tautra Mariakloster - Neset skole og Frosta sin skolehistorie - Bygninger knytta til jordbruket - Grendehusene - Historien til Frosta Vassverk - Historien til Bolkan - Potethistorien – potetkokeriet, PPT
Framtidas kulturminner	
	<ul style="list-style-type: none"> - Arbeide med og utvikle fleire tiltak gjennom den kulturelle skolesekken saman med Frosta skole - Elevenes kulturminner presenteres og stilles ut, digital minnesamling over tid
Kulturmiljø og kulturlandskap	
	<ul style="list-style-type: none"> - Logtun og Frostatingsområdet med Tinghaugen og området fra Logstein til Rygg - Småland - Tautra - Vågen – ikkje et helhetlig kulturmiljø lengre - Frostating Utvalgte Kulturlandskap - Frostating som utvalgt kulturlandskap av nasjonal interesse - KULA - Gårdsanlegg - Frostastien – St. Olavsleden - Biologisk mangfold - Verneområdene på og rundt Tautra og Tauterryggen - Steingjerdene
Ferdselsveger	<ul style="list-style-type: none"> - Historiske veger og vegfar - hulveger - Frostastien - Erkebiskopens rideveg tvers over Frosta - St. Olavsleden – ytre led - Skogsveger på Frosta statsallmenning, Lauparvatna - Tyssnebben - Frostaporten - Vegen til Tautra
Immateriell kulturarv	Det som ikke kan tas og føles på, lista er ikke uttømmende
	<ul style="list-style-type: none"> - Gamle skikker og tradisjoner - Bilder og bildearkiv - Riksløva i inngangspartier og verandaer - Gamle biler - Bygninger i landbruket - Husmannsplasser - Sammenbygde hus - Båter og naust - Handverkstradisjoner
Industri	<ul style="list-style-type: none"> - Staurseiva - Hopmo båtbyggeri - Butikkene - Bolkan
Kultur, idrett og fritid	<ul style="list-style-type: none"> - Hoppbakker

	- Idrettsanlegg - Nærmiljøanleggene - Sang-, og musikklag - Frosta sanitetsforening - Frosta Historielag

5 Frosta sine fyrtårn på kulturminneområdet

Foto: VisitFrosta

5.1 Frostatinget og Frostatingsloven

*Hit stemnde menn av beste ætt frå bygder rundt ikring.
 Dei lagde råd og sette rett på gamle Frostating.
 Dei reiste lov i Trøndelag og dømde nidings råd,
 Og bygde Noregs nye dag på rett og fager dåd.*

Fra Frostasongen, tekst av Tormod Tvete, 1947

Frostatinget og Frostatingsloven er det viktigste og mest unike kulturminnet som Frosta har. Frosta var møteplass for 485 utsendinger fra 12 fylker fra trøndernes landskapsområde hvert år gjennom en periode på nesten 1000 år. På mange måter en forsmak på det norske demokratiet. Her møttes folk for å avgjøre ting på en fredelig måte. Et viktig område for kommunens arbeid med Frostatinget er å bygge identitet og stolthet overfor denne viktige delen både for Frosta, regionen og landet Norge.

Frostatinget er aktiv deltaker i det nasjonale tingnettverket sammen med de tre andre lagtingene fra middelalderen. På siste samling i januar 2017 presenterte Borgarsyssel museum i Sarpsborg et DKS-tiltak de hadde gjennomført med 4. trinnever om Mitt kulturminne i dag (foreløpig tiltak). Det tas inn i kulturminneplanen for Frosta som et lokalt tiltak. Kulturminner er fortid, men samtidig er fokus på bevaring og hva som kan bli et kulturminne viktig for neste generasjons identitetsutvikling. Vi antar at dette også kan bli en spennende vinkling inn i kulturminneplanarbeidet, en vinkling som kanskje ikke alle andre har, men som kan gi ideer til flere.

Les mer om Frostatinget og Frostatingsloven i del 2.

5.2 Logtun kirke

Hoved-Kirken , en gammel grundmuret Bygning, opført i de Catholske Tiider, staaer et Støkke fra Presetegaarden Mo, paa Gaarden Logtun Kirken er en massiv Bygning, dens Mure tykke og stærke, opførte av Kampe-Steene, og deres Hjørne af hugne, hvide Marmor-Steene, men for Resten intet videre mærkværdigt med den....

Gerhard Schøning, 1774

Logtun kirke er en steinkirke fra rundt 1480, og den er nært knytta til Frostatinget og loven. Man vet at det har vært en kirke i samme området tidligere, men det er ingen sikre kilder på hvordan denne kirka så ut, eller om den var av tre eller stein. Logtun kirke har mange elementer av eldre byggeskikk.

Det er fire innganger til kirka, og hovedinngangen mot vest er både den fineste og den største. Hovedinngangen er en utpreget gotisk portal, mens vindusåpningene viser en romansk byggestil, noe som kan ha en sammenheng med at vinduene ble utvidet på midten av 1600-tallet.

Altertavlen og prekestolen ble laget av to av Trøndelags dyktigste kirkekunstnere rundt 1650. Johan Bildthugger utførte snekker- og treskjæringsarbeidet, og Johan Hansen Kontrafeier malte. Hovedmotivet med Maria bebudelse er svært sjelden i kirker bygd etter reformasjonen.

Det er tett sammenheng mellom Frostatinget og Logtun – fra Sandnes/Hagland Frostatingslova-94:

Både sjølve Frostatingslova og ting vi elles veit fra ymse seinare kjelder, syner oss at det fra 1100-1200-talet var eit nært samband mellom kyrkja og tinget. I tingfarebolken (I, 3) heiter det at den presten som skal rå for (lov)boka, skal ringja med storklokka (i Logtu-kyrkja) når han vil gå til tings med boka, og den klokka skal det elles ikkje ringjast med si lenge tinget varar. Denne føresegna og andre tiltak for i sikra orden og gode seder på Frostatinget skriv seg frå erkebiskop Øystein (1161-1188). Frå noko seinare tid veit vi og at både sjølve lovboka og lagtingsseglet vart oppbevarte i Logtu-kyrkja (sjå Taranger 1926:25,31,54). Denne kyrkja hadde altså spesielle funksjonar knytte til Frostatinget».

Logtun kirke ble for liten rundt 1850. Kommunestyret bestemte å bygge ny kirke ved Presthus, og Logtun ble lagt ned i 1867. Tårn og annet treverk ble revet og solgt. Kirka fikk preg av å være en ruin som ikke var i bruk. I 1930 begynte restaureringsarbeidet, og i 1950 var kirka ferdig restaurert.

Les mer om Logtun kirke og Logtun-området i del 2.

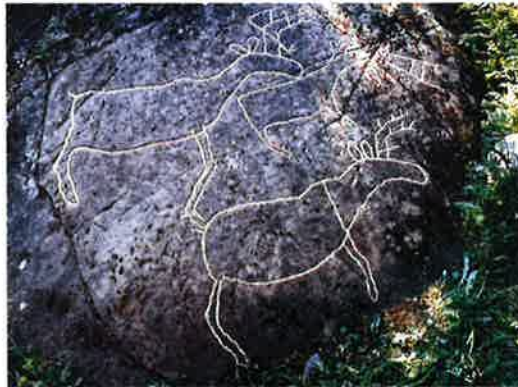
5.3 Evenhus

I mai 1918 ser journalist Johan Vinge noen furer ved ei bergflate på Evenhus og slår fast at dette er helleristninger. Like etter at det første feltet er påvist, oppdages det neste feltet, og noen meter øst avdekkes det største og mest figurrike feltet, hovedfeltet.

På Evenhus er det flere dyr, mest hvaler, hjort og elg. Det virker som at niser har vært hoved inspirasjonen, og niser lever fremdeles i Trondheimsfjorden.

Det er 28 mer eller mindre fullstendige båtfigurer på feltet. Funn av båter er sjelden i Nord-Europa, og vanligste funn er stokkebåter som var uthulete eike-, eller furustammer. Båtene her er skinnbåter, sannsynligvis behandlet dyreskinn trukket over et skjelett av tre.

Det er en eiendommelig menneskefigur i hovedfeltet. Figuren har rundt hode, store ører og lite utformete armer og bein. Det er hugget ei linje med en kløft, sannsynligvis en pil, tvers gjennom halsen. Dette kan gi figuren sakral eller rituell betydning.

Helleristningsfeltet på Evenhus er blitt en del av Bergkunstreisen i Trøndelag sammen med 13 andre lokaliteter i fylket. En av hovedmålsettingene med dette prosjektet er å tilrettelegge bergkunstlokalitetene bedre for publikum og skape muligheter for opplevelser og økt kunnskap i møtet mellom dagens mennesker og den historiske bergkysten.

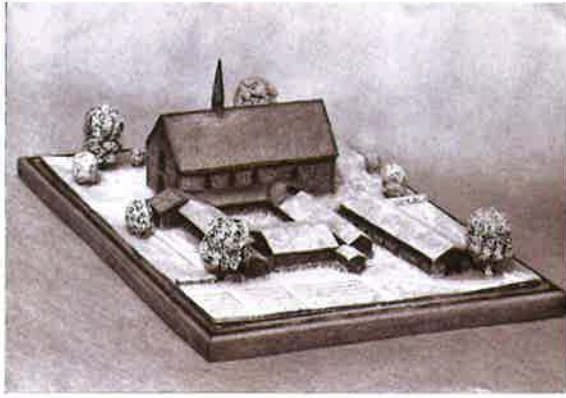
Les mer om Evenhus i del 2.

5.4 Tautra kloster

*Og langt inne i fjorden under Frostas blå berg lå Tautra, lav og mørk lik en hvals rygg, med kirketårnet som en styrefinne.
«Å Bjørgulf min, å Nåkkve (Nikolaus)».*

Fra Korset i triologien om Kristin Lavransdatter. De to eldste sønnene til Kristin var munkar på Tautra, og hun besøkte dem i 1347. Sitatet er hentet fra Feginsbrekka (Gledesbakken) der pilegrimsmålet først blir synlig.

Sigrid Undset – 1922

Modell av Tautra kloster slik det kanskje så ut engang, og Tautra klosterruin i dag.

Klosterruinen på Tautra er etter kirka på ett klosteranlegg som ble opprettet i 1207 av Cisterciensermunker fra Lyse kloster ved Bergen. Årsakene til at de valgte Tautra kan være at betingelsene for jordbruk og hagebruk var gode, og at beliggenheten ga trygghet og ro.

Stiftelsen for klosteret fikk fort stor makt, og klosteret rådde over store mengder gårder og jordegods i Trøndelag og på Nordmøre.

Munkene på Tautra livnærte seg av hagebruk, dyrehold og fiske. Munkene hadde med seg fremmede vekster og urter til Tautra, og dagens bær- og frukthager er inspirert av klosterhagene på Tautra.

Klosteret ble sekularisert i 1537. Ruinene ble gitt til Fortidsminneforeningen i 1846, og er registrert som foreningens aller første eiendom.

Klostertradisjonen på Tautra er videreført med opprettelsen av Tautra Mariakloster i 2006.

Les mer om Tautra i del 2.

6 Kulturmiljø

Stortingsmelding 16, 2019-20 – Nye mål i kulturmiljøpolitikken knytter arbeidet med kulturmiljø tett saman med miljø-, og klimapolitikken og FNs bærekraftmål.

Riksantikvaren definerer begrepet kulturmiljø slik på sin hjemmeside: «Eit kulturmiljø er eit område der kulturminne inngår som del av ein større heilskap eller samanheng. Kulturmiljø kan ein finne i både byar og tettstader, i jordbrukslandskap og i skog og utmark».

Fokuset på kulturmiljøet og ikke bare enkeltstående kulturminner er styrket i prosessen med KIK-arbeidet (Kulturminner i kommunene) fra Riksantikvaren. Dette er blant annet gjort for å styrke det helhetlige arbeidet i kommunene.

I kulturminneplanen er det valgt ut tre områder der enkeltkulturminner ligger tett og hører sammen i et kulturmiljø, og dette blir omtalt spesielt i kulturminneplanen.

Området rundt Litjvika og Vågen er eksempel på et aktivt kulturmiljø som i årenes løp har fått endret status. Fra et aktivt område for handel og industri, har utviklinga endra seg til et miljø for bolig og fritid der de gamle næringsaktørene i stor grad er borte. I dag er dette området kjennetegnet av jordbruk, boliger og campingplasser. Dette er også et eksempel på et levende samfunn i endring!

6.1 Logtun og Frostating

Logtun er området rundt Tinghaugen og i denne sammenhengen omfatter det området mellom Logstein og Mo prestegård, over til Rygg og med Tinghaugen og Logtun kirke som sentrum i denne aksen.

Her er store flate åkrer med variert produksjon, historiske gårdstun, aleer med store asketrær, Logsteinhaugen med Logsteinshåmmåren som fungerer som seilingsmerke i leia fra Trondheim, Bolkan med sin lange og viktige møllehistorie, Frosta Bygdemuseum og sist, men ikke minst tingplass og kirke.

Logstein har en freda trønderlån på hele 42 meter, og Logtunmyra gjemmer fremdeles på hemmeligheter om hva den har vært brukt til gjennom generasjoner, blant annet ølbrygging.

ngstad og tingordning

«Tinghaugen» på Logtu, med minnesteinen på toppen og med «fylkessteinane» rundt ikring, er kjente trekk i kulturlandskapet på Frosta i dag, som dei store potet- og grønsakåkrane er det. Men som dei er og Tinghaugen som vi no kjenner han, noko som har komme inn i sein tid. Minnesteinen på toppen vart reist av bygdefolket i 1914, fylkessteinane kom på plass i 1930. På haugen skal det for ha stått ein bautastein, som vart avhoggen i 1870-ira, og det skal ha vore tradisjon om at lagmannen og lagretten hadde plassen sin på Tinghaugen i gammal tid. Det er likevel lite truleg at denne tradisjonen og namnet Tinghaugen har rot i historiske tilhøve. Det er heist ein sekundær tradisjon fra dei siste hundreåra, kanskje skapt for di folk visste at det hadde vore tingstad i nærleiken.

Det finst likevel meir truverdige minne om det gamle Frosta-tinget. Det er først og fremst gards- og kyrkjestadnamnet Logtu og namnet på grannegarden Logstein. Gardsnamnet Logtu blir i 1433 skriva «Lagatwn», i 1506 «Lagetwn». Uttalen er låkktu, med tostavings tonelag. Det kan ikkje vera tvil om at førsteleddet i dette namnet er gammalnorsk log, fleirtal, lov. Forma Laga- frå 1433 er genitiv fleirtal. Sisteledet er det gammalnorske og enno brukte tun. I namnet Logstein er førsteleddet det same, og sisteledet sjølvstekt stein, som i gammalnorsk ikkje berre tyder stein, men og 'isolert berg, knaus' o.l. Det finst mellom anna i namnet på fleire bygdeborg-fjell i Trøndelag. Dei to gardsnamna tyder da Lovtunet og Lovsteinen eller Lov-berget. ---

Lagatun kan ha vore gardsnamn heilt fra førstninga, men meir truleg er det vel at namnet Lovtunet fra først av vart brukt om ein større del av sletta der Logtu-gardane og Logtu-kyrkja no er. Kanskje var dette «lovtunet» inngjerdt, slik som vi veit det var i historisk tid, da området der lagretten sat, var innhegna med såkalla veband, som det var strenge reglar for å krenkja. ---

Logstein-garden låg før tett inntil bergknausen som kallast Logsteinhaugen, men vart først på 1800-talet flytta dit garden no er. Absalon Taranger seier at han «anser det for givet at 'Logstein' var en stor sten, hvorfra alle 'lysinger' for tingalmuen foregikk. Til disse lysinger hørte visstnok også første gangs kunngjørelse av nye lover.» Dette kan vi slutta oss til, berre med den merknaden at ein ikkje treng å leita etter ein stor stein, men at «lovsteinen» truleg var sjølvve berget, og at lovseiemannen eller lovmannen sa fram lov og lysingar fri ein avsats i nord-vesthallinga av berget. Fri denne staden er det berre eit par hundre meter ned til fjorden. Vi mi tenkja oss at tingfolket la til med båtane her, og det kan i det heile tatt vera naturleg i rekna med at det meste av verksemda knytt til Frostatinget i den aller eldste tida gjekk for seg ved Logstein. Seinare, etter kvart som talet på tingmenn auka og oppgåvene og aktiviteten vart meir og meir omfattande, kan området oppover mot Tinghaugen og Logtu-gardane ha vorte teke i bruk. I same lei må det ha trekt da den første kristne kyrkja vart bygd på Logtu. Når det gjekk for seg, veit vi ikkje. Fra Sandnes/Hagland – Frostatingslova, 1994

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
6.1.1	Frosta Bygdemuseum		Logtun
6.1.2	Bur Logtun ytre og Elverhaug		Logtun
6.1.3	Mo prestegård	89/1 Mo prestegård	Logtun

6.1.4	Rodestein i Logstein	93/1 Logstein	Logtun
6.1.5	Eika i Logstein	93/1 Logstein	Logtun

6.1.1 Frosta Bygdemuseum

Frosta Bygdemuseum ble stiftet i 1908 etter initiativ fra Hans A. Vold. Innsamling av gjenstander fra hele bygda var hovedoppgaven helt fra starten av. Disse ble plassert på et loft i gamle Presthus skole ved kirka. Det ble behov for større plass, og i 1948 ble den gamle Borgstua frå Mo prestegård gitt i gave til Frosta Historielag, Frosta Bygdemuseum og Frosta Ungdomslag fra Kirkedepartementet og plassert på tomt som tilhørte Lein mellom. I 2006 ble bygningene flytta dit de står nå, ved Tinghaugen. Her har bygningene fått navn som Mastu, Drengstuggu og Tausloftet.

Les mer om aktiviteter og utstillinger på Bygdemuseet de siste åra i del 2.

6.2 Tautra

Klosterøya Tautra ligger som en perle i Trondheimsfjorden, sammenbundet med Frostrahalvøya gjennom en steinfylling og bru på i underkant av 3 km.

Navnet Tautra er tidligere blitt skrevet Tuterø, Tutterøe, Tutterøen og det er noe uklart hva navnet kommer av, men kanskje av ei tue eller fille. Øya kan ha en slik form i fugleperspektiv.

Tautra er historisk mest kjent for Tautra kloster, restene av et cistercienserkloster opprettet av munkene fra Lyse kloster ved Bergen i 1207 og lagt ned ved reformasjonen i 1537. Sammen med klosteret på Munkeby var dette det nordligste klosteret for denne ordenen i middelalderen.

Deler av Tautra og Svaet har siden 1984 vært vernet som naturreservat og fuglefredningsområde for sjøfugl, særlig ærfugl. Ramsarområdet har totalt areal på 20,54 km² og er det største nord for Dovre.

Vest for Tautra er også Tauterryggen vernet som et marint verneområde i Trondheimsfjorden.

Geologisk består Tautra av morenemateriale fra ra-trinnet, eller «Tautra-trinnet» som det vanligvis kalles i Trøndelag. Geologien og jordsmonnet har gitt Tautra en variert flora, og noen av de artene som vokser her kan kanskje spores tilbake til den tida munkene levde og drev jorda på øya.

Tautersauen :

Tautersau er nå en utdødd sauerase. Tautersauen var en finullet sau som lignet på den spanske merinosauen, så mange har antatt at det var munkene ved Tautra kloster som brakte merinoen til øya for flere hundre år siden, og at den ble blandet med den gammelnorske sauen.

Den fine ulla gjorde tautersauen populær, og på slutten av 1800-tallet var den ganske utbredt, men hadde problemer fordi ulla hadde tendens til å vokse over øynene, og sauen hadde problemer med å ta seg fram i utmarka.

Da de utenlandske sauerasene ble mer vanlige i Norge på 1900-tallet, ble det mindre interesse for å foredle tautersauen. Etter andre verdenskrig forsvant rasen gradvis og er nå borte for godt.

Tautervær, vanligvis var de uten horn Søye av Tautersau. Begge bildene tatt rundt 1910.

Tautra i dag :

Ikke langt fra ruinene av det gamle klosteret ligger det nye Tautra Mariakloster, også det et cistercienserkloster, men for nonner. Det ble grunnlagt i midlertidige bygninger i 1999 og fikk status som sjølstendig priorat i 2006. Det nye klosterbygget er tegnet av Jensen & Skodvin Arkitektkontor AS og har fått flere priser for sin arkitektur. Grunnsteinen ble lagt ned av dronning Sonja i mai 2003, tatt i bruk i 2006 og vigslet i 2007 med blant anna Dronning Sonja tilstede.

I tillegg til tradisjonelt jordbruk har det vært flere næringsaktører på Tautra. Tautra kai har blant anna vært galleri og lakseslakteri i tillegg til kai.

Klostergården er i dag et populært utfartssted for mange og kan friste både med kortreist mat, overnatting i historiske omgivelser og egenbrygget øl.

Fjøsset på Klostergården har sin egen historie og rekved er et mye brukt bygningsmateriale i veggene.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
	Vegen til Tautra		Tautra
6.2.1	Bauta på Tautra - Tautervegens far		Tautra
6.2.2	Klokketårn – Tautra kirkegård		Tautra
6.2.3	Tautra kai	86/25+26 Tautra kai	Tautra
6.2.4	Tautra fyrlykt	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.5	Navneplate, Tautra fyrlykt	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.6	Oljehuset på Tautra	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.7	Fortøyning i Sørhavna på Tautra	86/5 Sørhamna	Tautra
6.2.8	Cuba, Tautra	86/6 Cuba	Tautra

6.2.9	Fortøyninger ved Cuba på Tautra	86/6 Cuba	Tautra
-------	---------------------------------	-----------	--------

Du kan lese mer om Tautra i del 2.

6.3 Småland

For bare noen år siden var det full aktivitet på Trondheimsfjorden med fiskere og fiskebåter fra Frosta, og Småland var den grenda der de fleste fjordfiskerne hørte til. I kjølvannet av mange hundre års fiske og sjøliv grodde det fram mange tradisjoner om denne næringa. I dag er det ingen heltidsfiskere igjen verken i Småland eller andre deler av bygda.

Lokalavisa Frostingen omtaler dette blant anna i en artikkel i nr 33/1989 om Sjøkulturen på Frosta:

«Fiske og sjøliv har vært hverdagen til mang en frosting i fleire hundre år. I dag er det så og si dødt på fjorden rundt Frosta. Det er få tegn som tyder på at her har foregått en rik fiskenæring med båtbyggeri. Det er heller ikkje først og fremst det folk forbinder med bygda Frosta, uansett om du er frostyting eller kommer utenbygds fra».

Det fortelles vider om en historie der storgårdene eide de store fiskebåtene mens husmennene ble satt til å utføre det praktiske arbeidet som sildefiske i fjorden med garn og not. Båter ble også i mange år utrusta for vinterfiske i Lofoten. Brødrene Hopmo hadde eget båtbyggeri i Småland.

I dag er havna i Småland preget av fritidsbåter på gjestebrygga, og det er fremdeles stor aktivitet her Om sommeren. Trondheim havn har overtatt eierskapet av Småland kai.

Det tradisjonelle kystkulturmiljøet inne i Trondheimsfjorden er fremdeles godt ivaretatt i Småland, blant anna av molo og ei godt bevart naustrekke.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
6.3.1	Småland samvirkelag	40/9 Småland	Småland
6.3.2	Hopmo Båtbyggeri i Småland	31/15 Berget det blå 31/44 Berget	Småland
6.3.3	Hulveg i Nåvikskogen	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.4	Tørkhus i Nåvikaunet – Helsingplassen	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.5	Naust av tømmer i Småland	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.6	Pullert på kaia i Småland	40/1 Asklund vestre	Småland

Fiskerbonden :

Bygdemuseets utstilling av fiskeutstyr og garn.

I århundrer har folk ved kysten og fjorden kombinert landbruk og fiske for å livberge seg. Fiske var en del av næringsgrunnlaget for de fleste som bodde på Frosta uavhengig av om de hadde stor eller liten eiendom.

Fjskerbonden er en fellesbetegnelse på de som levde av en kombinasjon mellom jordbruk og fiske, og dem var det særlig mange av i Småland. Små åkerlapper og en båt ga livsgrunnlag til befolkninga i grenda. På grunn av samfunnsutviklinga er dette et fenomen som nesten er blitt helt borte.

Du kan lese mer om Småland i del 2.

7 Beskrivelse av de enkelte kulturminnene

7.1 Frosta kirke

Frosta kirke er en korskirke fra 1866. Kirka ble bygd etter arkitekt Georg Andreas Bulls tegninger til Nes kirke i Hallingdal, som ble reist i 1862. Byggverket er i tre og har 670 plasser. Frosta kirke er et kulturminne både på grunn av sin alder og sin funksjon.

I forbindelse med Frosta kirkes 150-årsjubileum i 2016 var det mange arrangementer og konserter i kirka, og det hele kulminerte med jubileumshelg i september 2016.

Det ble gitt ut en egen bok om Frosta kirke i forbindelse med 150-årsjubileet – Frosta kirke 150 år.

Les mer om kirketekstiler i kapittel 8.

7.2 Arbeidslivets kulturminner

Den Frostenske Bonde ere i Almindelighed skikkelige, civiliserte, reenfærdige og gode Husholdere, samt sparsommelige i Mad og Drikke. Bøndernes Huuse ere gemeenlig smuk byggede og indredede.

Man begynder nu paa Frosten, ligesom paa andre Steder, at bruge Plove med velte-Fjæle, ei af Træe, men af Jærn, som vare længer. Og meget lætte Arbeidet; sær i Muld-, Leer-, og Sand-Jord.

Gerhard Schøning – En reise gjennom Frosten i 1774

Frosta har godt klima, næringsrik jord og passe med nedbør, og dette gir gode muligheter for fullskala jordbruk i stor skala. Jordbruket har vært hovednæringsveg for frostingene i mange generasjoner. Etter hundreår der dyrehold prega landbruket, er fokus flyttet fra dyr til mer grønnsaker og vekster på friland og produksjon i drivhus. Frosta er den kommunen som ut fra areal produserer flest ulike sorter i hele Norge!

Begrepet Frosta som Trondheims kjøkkenhage har vært i bruk siden først på 1900-tallet, og levering av varer til Trondheim skjedde først med robåt, så med Frostabåtene mens det i dag er store trailere som viderefører denne tradisjonen. I tillegg selges mye varer lokalt.

Etter forholdsvis ensidig fokus på potet ble dette kraftig endra etter utbrudd av hvit potetål i 1993. Dette gjorde at jordbruksnæringa omstilte seg kraftig, og det som i utgangspunktet var krise for næringa, ga utprøving av mange nye vekster, nye måter å drive på og mye kreativitet og innovasjon.

I kulturminneplanen er det tatt med et utvalg av arbeidslivets kulturminner. For planens omfang er det umulig å liste opp alt som finnes, og det er gjort et utvalg vurdert ut fra allmennhetens interesse.

7.2.1 Potethistorien

Poteten har sin opprinnelse i Andesfjellene i Sør-Amerika og kom til Norge som en fremmed gjest rundt 1740. Etter flere år med uår og lite mat fikk poteten etterhvert innpass både i kjøkkenet og i jordbruket. Gerhard Schøning var på reise i Trøndelag i 1744 og besøkte også Frosta. Han oppfordra til potetdyrking og skrev: «Bygda ville egne seg utmerket til potet på grunn av sandjorda».

Det var først etter at Peder Kristofer Krog ble prest på Frosta rundt 1795 at det ble fart i potetproduksjonen, og Frosta hadde fått sin egen «potetprest». Allerede rundt år 1800 ble Frosta omtalt som ei typisk potetbygd, og i 1810 ble rundt 1000 tønner potet tatt opp av jorda. Potetene ble lagra i egne jordkjellere på gårdene. Potetene ble vaska før lagring, men det ga dårligere kvalitet.

Potetoptaking – Frosta kommunes arkiv

Utstilling – Fra grev til grimme – Frosta Bygdemuseum

Rundt 1850 ble de første potetsekkene frakta med båt til Trondheim. I følge tradisjonen var enka i Galtvik, Maren Arnt-Pedersdatter, en av de første som organiserte dette. Hun hadde 9 barn, og jentene tok opp poteter mens guttene rodde til by'n, og i 1864 tok de opp 280 tønner poteter.

Potetproduksjon ble opprettholdt fram til 2. verdenskrig, og potetarealet på Frosta utgjør nå 2920 dekar, rundt 1/3 av det totale jordbruksarealet. I 1949 kom den første traktoren til kommunen. Typisk nok for tidas økonomi var Gråtass'en eid av flere i Guldberget Maskinlag. Ei ny tid var her!

Utbruddet av potetcystenematode i 1993 og opprettelsen av Potetpakkeriet Trøndelag i 2007 er viktige årstall for den lokale potethistorien. I dag er potet fremdeles viktig for landbruket på Frosta, men det har vært ei merkbar og viktig utvikling fra ensidig fokus på poteter til et stort mangfold.

Les mer om potethistorien og utstillinga Fra grev til grimme i del 2.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.2.1.1	Potetkokeriet	73/6 Viken østre	
7.2.1.2	Jordkjeller Galtvik	96/1 Galtvik	

7.2.2 Frosta Vassverk

Frosta Vassverk er et privat vannverk som leverer vatn fra Hovdalsvannet til de fleste av Frostas husstander. Frosta Vassverk har helt siden oppstarten i 1969 vært en garanti for at landbruker både har fått nok vatn og rent vatn til sin virksomhet. Slogordet - *Vi vannet grønnsakene med drikkevann!* – sier noe om de mulighetene dette gir for stabilt landbruk uavhengig av nedbør. Opprettelsen av Frosta Vassverk kom som et resultat av flere år med lite vatn i mange husstander, og etter en lang prosess ble det i 1967 vedtatt å registrere interessen for felles vatning i grendene i kommunen.

Frosta Vassverk er et nytt og eksisterende kulturminne i kulturminneplanens sammenheng, men også et eksempel på at dagens virksomhet er viktig for kulturhistorien i et lokalsamfunn.

7.2.3 Staurselva

Frosta er ingen stor industrikommune, men langs Staurselva var det i lenge et aktivt industrimiljø. Staurselva er ikke lengre enn 1,5 km fra Hovdalsvatnet til Trondheimsfjorden, men bra høydeforskjell i elva ga gode forhold blant anna for møller og gårdssager. Store deler av dette miljøet er blitt borte etterhvert, men Fossbakken Snekkerverksted står fremdeles intakt.

Oversikt over industrimiljøet langs Staurselva

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.2.3.1	Bardunen ved Reitan	6/2 Reitan	
7.2.3.2	Fossbakken Snekkerverksted	6/7 Fossbakken	
7.2.3.3	Fesetdammen	6/1 Feset	
7.2.3.4	Kraftstasjonen ved Feset	6/1 Feset	
7.2.3.5	Elvrum mølle	6/3 Elvrum	
7.2.3.6	Demning Fosheim øvre	6/3 Fossem øvre	
7.2.3.7	Stavsetsaga, turbin	4/8 Fossem nedre	
7.2.3.8	Pitprops	5/1 Staur	

7.2.4 Bolkan

Bolkan har flere generasjoner vært viktig som en del av industri knytta til jordbruket i kommunen. Det er derfor naturlig å ta med noe i kulturminneplanen, særlig ettersom mølla har endra seg mye fra starten og fram til i dag.

Bolkan er i dag en del av Norgesfor-gruppen, og deler av denne teksten er henta fra jubileumsberetninga for 75-årsmarkeringa av Bolkan i 2006, ført i pennen av Jon Flægstad.

Jon Flægstad født i 1884 hadde mange interesser utenom gårdsdrifta, og var særlig opptatt av ting som hadde med mekanikk og motor å gjøre. Han anskaffet seg treskeverk som han brukte på gården og i grenda. Han kjøpte enda et treskeverk og utvidet arbeidsområdet, også geografisk.

Starten på mølledrifta kom da han kjøpte ei lita grøppkvern til eget bruk. Denne var drevet av en oljemotor, som ble skiftet ut da det kom elektrisk kraft til gården. Det ble maling av korn til andre, og i 1930 var det totale kvantumet på 25731 kg.

Kornloven kom i 1928, Statens Kornforretning ble opprettet til å forvalte den, og det ble innført korntrygd som forutsatte at kornet skulle behandlet på en mølle med malingsrett, blant anna for å unngå frakt over lange avstander. Mange møller fikk malingsrett, og det ble søkt om å få grøppkverna godkjent som bygdemølle med malingsrett.

Etter hvert ble lokalene for små og våren 1931 startet utgravinga av ny tomt. Det foregikk manuelt med spade og sluskbåre! Det skulle monteres 2 kverner, skallemaskin, plansikt, plateørke og tilhørende utstyr og alt kom til Vikaleiret kai med DS Tore Hund.

Den første mølla bygd i 1931

Bolkan Bruk AS i 2006

Opp gjennom åra har både bygninger og driftsform gjennomgått store endringer. Det mest dramatiske skjedde i september i 1988 da det brøt ut brann i kornsiloen. Etter en veldig god sommer var alt kornet tresket, og siloene var i ferd med å fylles opp. Fra brannen ble oppdaga, gikk det ikke mange minutt før hele den gamle hovedbygningen og silooverbygget var overtent og ikke til å berge. Etter brannen ble det investert i nytt anlegg og større siloer. Fra tradisjonell korntresking var Bolkan i mange år kjent for kraftforproduksjon.

7.2.5 Frostingen

Lokalavisa Frostingen har gitt omtale og bilder av store og små kulturminner gjennom 100 år, siden Viktor Mostad var den første redaktøren i 1919. Viktor Mostad var levende opptatt av avis og avisenes muligheter for å spre informasjon og folkeopplysning. Det var en krevende oppgave både når det gjaldt innhold i avisa og økonomi til å gi ut avis. De utfordringene er nok de samme i dag!

Viktor Mostad omtalte dette på denne måten i dagboka si – sitat fra Frosta før og no 2019 :

*Å starte blad foruten penge
det er ingen kunst i det.
Men å få det blad til å gå lenge
det er forbasket verre det.*

I 2021 er Frostingen et lite og moderne avishus som profilerer seg i digitale medier og som papiravis i tillegg til en grafisk produksjon. Interesseguppen er utvida til også å omfatte Åsen, og Frostingen er fremdeles viktig for å formidle store og små nyheter. I hver utgave av avisa finnes en egen spalte med navnet Gammelt fra Frosta/Åsen, og her presenteres mange og ulike kulturminner.

7.2.6 Enkeltstående registreringer

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.2.6.1	Hus i Lillegjerdet (revet i 2020)	53/4 Lillegjerdet	
7.2.6.2	Sagbruk i Lillegjerdet	53/4 Lillegjerdet	
7.2.6.3	Tørkhuset ved Skogtrøa	52/2 Skogtrø	
7.2.6.4	Sagbruket på Berg (Bæri)	42/1 Berg	
7.2.6.5	Bjarne Juberg Trykkeri	75/6 Heimly	
7.2.6.6	Frosta Meieri	75/8 Dyrstad østre	
7.2.6.7	Kverndam i Vikaelva	71/2 Viken midtre	
7.2.6.8	Kalkovnen i Ådalen	35/1 Riset	
7.2.6.9	Fabrikken uti Kleiva	104/2 Kleiva	

7.3 Bautaer

Ordet bauta stammer fra det norrøne *bautaðr* eller *bautuðr* og knyttes til verbet å slå eller drepe. Det siste norrøne ordet har også blitt brukt som metafor for okse eller hest (en som slår med hornene/hovene) i Snorres Edda. Det har ført til en tolkning av bautasteinene som fallossteiner.

Totalt er det registrert 1176 bautasteiner i Norge, men antallet er nok mye høyere. Steinene er ofte del av et gravanlegg, og allerede i innledningen til Snorres kongesagaer blir det påpekt at det er skikk å «brenne alle døde og reise bautasteiner etter dem» og at denne skikken ble opprettholdt i Norge i lang tid. Som regel er hver grav markert med kun en stein, men det finnes også tilfeller med flere steiner. Det finnes flere eksempler der bautasteiner står i en sirkel. Tradisjonelt betegnes disse som dommerringer da de fra historisk tid minner om at steinsettingene ble brukt som tingplasser, men mest trolig er også dette gravanlegg.

Steinene på Tinghaugen som er reist som minnesmerke etter det gamle Frostatinget, er de best kjente bautasteinene lokalt. Bautaen i midten ble reist i 1915 og de tolv steinene som symboliserer de gamle fylkene ble avduket i 1950. Kjettingen er kjennetegnet for samhold og samarbeid.

Lokalt er bautasteiner ofte brukt i private sammenhenger ved innkjørselen til gårdene, som markering av gårdsnavn, ofte også med gårds-, og bruksnummer på.

I noen tilfeller finnes det bautasteiner som har mer offentlig karakter, for eksempel minnebautaen for Vagnaberg kyrkje og bautaen som er reist for Tautervegens far.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.3.1	Olsfeste nordøst for Åsholmen	120/1 Statsalmenning	
7.3.2	Bautaen ved Aatlo	3/81 Snuplass Aatlo	
7.3.3	Bauta på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.3.4	Bauta på Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.3.5	Grindstolper av stein på rode 8 mellom Sandberg og Lian		
7.3.6	Bauta ved Vangberg – Vagnaberg kyrkje	43/1 Vangberg	
7.3.7	Bauta i Storlein	81/1 Lein østre	
7.3.8	Bauta i Hogstadsve	85/2 Hogstadsveet	
7.3.9	Bauta i Mostadgata (Mosgata)		

7.4 Dyregraver, jakt og fiske

Fangstgrav (Fangstgrop) er feller eller fangstanlegg som hovedsakelig har vært i bruk for fangst av elg og villrein. I Norge blir de gjerne delt inn i muret steingrav, jordgropgrav, jordgropgrav med synlig steinsetting og muret fangstgrav med bru – trapp. Det kan se ut som at jordgropgraver er mer vanlig for elg og ofte frittstående.

Enkelte av fangstgravene kan dateres tilbake til steinalderen, og Norges eldste kjente datering er fra ca. 3700 f.Kr. De fleste er langt yngre og med usikker datering. Jaktmetoden var svært effektiv, men ble etter hvert betraktet som barbarisk for dyrene. I 1863 kom lovforbud mot bygging og bruk av fangstgroper. Ei jordgropgrav er i dag kun synlig som en grunn grop eller steinsetting i bakken. På Frosta er det særlig i den indre delen av bygda at rester etter jakt og fiske finnes.

Store deler av arealet mot Ekne er en del av Frosta Statsallmenning og ivaretas denne forvaltninga. I dette området finnes det flere elgtårn som er merka via trigonometriske punkt.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.4.1	Dyregravene ved Storsvetjønna	120/1 Frosta Statsallmenning	
	Fangstgroper ved Brattåsen		
7.4.2	Dyregrava i Gisetskogen	52/1 Giset	
7.4.3	Jaktbua i Langdalen	42/6 Langdalen	

7.5 Hus og hustuffer

Hus og bygninger – fra oversendelsesbrev fra Frosta Historielag

I denne delen har vi tatt med bare nærmest eksempler på typer av hus og bygninger; det ville ført for langt å ta med alle hus og bygninger som kunne ha blitt nevnt.

Spesielt er tatt med bygningstyper og bygningskunst en bør være spesielt oppmerksom på når spørsmål om restaurering eller til og med spørsmål om rivning bringes på bane.

For å gi huseiere hjelp til forvaltninga av blant anna eiendommer som kunne være kulturminner, satte myndighetene i gang en stortilt registrering av faste kulturminner, heri hus og rester etter hus, først på 1970-tallet. Dette arbeidet ble ledet sentralt av «Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge» - forkortet til SEFRAK.

For Frosta ble denne SEFRAK-registreringa gjort i perioden 1981-85 og omfattet våningshus, stabbur og driftsbygninger bygd år 1900 eller tidligere.

Hele 385 objekter ble registrert med bilder og tekst.

*Når en nå blar gjennom denne SEFRAK-registreringa, ser en at det i perioden etter registreringa – fra 1985 og fram til i dag - er det mange hus revet; noen få er endret til det ugjenkjennelige. I et kulturhistorisk perspektiv er det synd at flotte kulturminnesmerker slik er borte, selv om alle har forståelse for andre krav til velferd enn før. Dette er det lite å gjøre noe med nå. Men det er vårt håp at både folk som skal restaurere eller bygge nytt, **og ikke minst kommunalt planarbeid**, tar hensyn til verdiene det kan være i å ta vare på tidligere byggeskikk slik at et hus kanskje kan restaureres foran å rives når det snakkes om nybygg/endringer.*

7.5.1 Bygninger knytta til landbruket

Det kan diskuteres hvor dette punktet egentlig hører heime i kulturminneplanen ettersom det delvis dekker flere temaområder, og også kan oppleves å være trua ettersom driftsformene endres.

Gårdsanleggene og det typiske firkanttunet var tidligere dominerende for de fleste gårdsanleggene. Firkanttunene hadde opprinnelig bygninger med mange ulike funksjoner, og en del av disse mindre husene er naturlig blitt borte. Eksempler på det kan være smia, jordkjelleren og buret som ikke lenger har samme funksjon i dagens hushold og landbruksdrift. Store låver står tomme og er erstattet med lager og redskapshus i en helt annen byggestil for nyere bruksområder.

Det vil bli for detaljert for kulturminneplanen å beskrive de ulike hustypene og bygningene på gårdene. Den oversikten som kommer fram i dette avsnittet, kom fram tidlig i arbeidsprosessen gjennom en idemyldring sammen med samarbeidsaktørene. Lister og forslag er ikke uttømmende.

7.5.1.1 Firkanttun

Firkanttunene er typisk for tradisjonell trøndersk byggeskikk på gårdene, og her var mange ulike hus samla rundt et lukket tun i et åpent landskap. I dag har hus som smie og stabbur mistet sin funksjon.

Hernes øvre ca 1960

Det finnes fremdeles mange intakte **firkanttun**. Noen eksempler nevnes her, med det finnes flere :

- Valberg (lukka) - 78/1
- Logtun ytre – 92/1
- Juberg øvre – 96/1
- Myraunet – 49/1
- Hogstad øvre – 83/1
- Helland østre (øvre) – 63/1
- Hyndøy(borg for å forsvare seg – 62/1
- Haugan østre – 104/1
- Mo prestegård – 89/1
- Alstad østre – 78/1
- Nåvik (Andre)
- Juberg mellom – 84/1
- Rygg vestre – 87/1
- Logtun ytre – 92/1 - var opprinnelig et klyngetun som Logtun austre – 92/2
- Logstein – 93/1
- Aatlo øvre (kjører under brua)
- Juberg ytre
- Kvamme ytre – uthusene er revet i løpet av 2020
- Riseth - Ådalsvegen kjørte gjennom tunet
- Hellan vestre (nedre) – 64/1 - vegen gjennom tunet
- Galtvik – 96/1
- Hernes nedre – 102/1
- Nygaarden – 89/1
- Rygg (tatt av hjørnet slik at melkebilen kom gjennom)
- Hogstadsve vestre -
- Hogstad nedre – 85/1
- Tautra nordre - 86/1 - Klostergården

7.5.1.2 Jordkjellere – grønnsaklager

Her er bare noen eksempler, og flere av disse er registrerte og beskrevet i del 2 :

- Prestgården – 89/1 - rett vest for gården,
- Lein mellom (Storlein ytre) - 81/3 – ny, ikke brukt
- Teldalen (Bratsvedal) – her er bare gropa igjen
- Nordfjæran – 88/5 - er i bruk, men ikke til grønnsaker
- Galtvik – 96/1 – er i bruk, men ikke til grønnsaker

7.5.1.3 Fjøsbygninger og uthus/låver :

Haugan nedre (106/1) hos Johannes Haugan er det en flott og spesiell fjøsmur. Det fantes også en lignende i Logstein. De var mura av folk fra Selbu som tok ut stein der det ble bygd. Her var det et kvernsteinsbrudd med uttak nordvest fra Kongshaugen. Kulturminnefondet var på befarung i 2015.

I Rygg vestre – 87/1 hos Marit Rygg er det tregolv i fjøset, og det er gjort forholdsvis lite endringer i fjøset. Her finnes det blant anna en komplett Troll-ramme. Bygdemuseet har vært i kontakt i den forbindelse.

7.5.1.4 Sammenbygde hus

Her er bare noen eksempler, og flere av disse er registrerte og beskrevet i del 2 :

- Kvamtrøa – steingjerde, ikke sammenbygd, bra tak
- Vassli – ikke gjennomgang mellom bolighus og fjøs
- Sanden (mot Ohlen)
- Brannåsen – inngang rett inn, mangler gang/vindfang
- Leirbakken (Vikaleiret)
- Korsneset (hos Erling Haugen)
- Sjøvold (Vikaleiret, Johanna Nilsen)

7.5.1.5 Husmannsplasser :

Husmannsplassene er beskrevet i Frostaboka og er ikke tatt med her.

Fjellplassen er godt registret og beskrevet. Restaurert av Verdal videregående skole ved Per Arve Hammer. Mer info om Fjellplassen i del 2.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.5.1	Fjellplassen	2/1 Fjeldpladsen	
7.5.2	Bu/høyløe/naust ved Sottjønna	2/1 Fjeldpladsen	
7.5.3	Paulinehølet	1/3 Brurstien	
7.5.4	Leirvollen	3/1 Åtlo øvre	
7.5.5	Jordkjeller i Leirvollen	3/1 Åtlo øvre	
7.5.6	Taterbolig ved Feset	6/1 Feset	
7.5.7	Trappa i Sannan	19/1 Fånes nedre	
7.5.8	Sannan østre på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.5.9	Fryseriet på Rekkebo	17/3 Rekkebo vestre	
7.5.10	Kopparsmedtomta, Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.5.11	Burmosmia	27/28 Viktil nedre	
7.5.12	Brattvika, Orsand	29/1 Orsand	
7.5.13	Svartdalen	29/1 Orsand	
7.5.14	Jordkjelleren ved Bratsvedal – Tældalen	31/5 Tældal	
7.5.15	Steinfjøs i Hogstad øvre	83/1 Hogstad øvre	
7.5.16	Hus i Kvamtrø	12/15 Kvam	
7.5.17	Tømmerhuset på Vang	10/2 Vang	
7.5.18	Rennarbakken	120/1 Frosta Statsalmenning	
7.5.19	Jørgenhiet under Stene	61/1 Stene	
7.5.20	Gisetaunet vest	52/6 Gisetaunet vestre	
7.5.21	Hus i Veistad, Vågen	67/11 Veistad	
7.5.21	Hellåsplassen	63/1 Hellan østre	
7.5.22	Malenaplassen	35/ Riset øvre	
7.5.23	Gårdstunet i Hogstadsveet søndre	85/2 Hogstadsveet	
7.5.24	Verandaen i Hogstadsveet	85/2 Hogstadsveet	
7.5.25	Mastua i Hogstadsveet	85/2 Hogstadsveet	
7.5.26	Bur i Logtun og Elverhaug		
7.5.26	Neset skole		
7.5.27	Jordkjeller ved Valberg	98/1 Valberg	
7.5.28	Steinfjøs i Haugan	106/1 Haugan nedre	

7.6 Krigens kulturminner

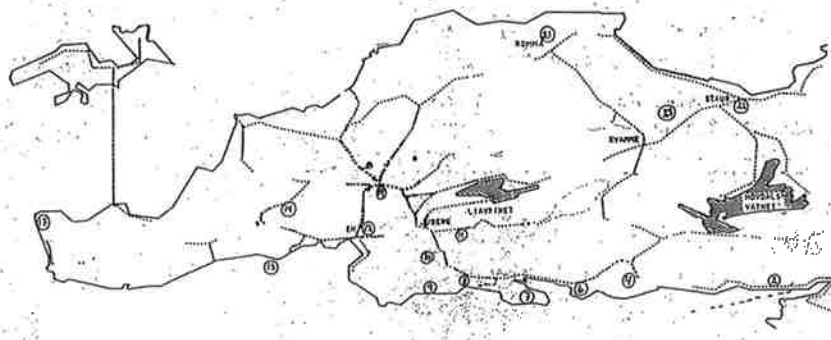

Tyskernes hovedkvarter ved Ulvik

Allerede 14. april 1940 var de første tyske soldatene stasjonert på Frosta – bare fem dager etter invasjonen av Norge. Under hele krigen var det stor tysk aktivitet overalt på Frosta. På det meste var det rundt 500 soldater som var stasjonert her.

Alle de anleggene som ble etablert på Frosta var innrettet for å forsvare Åsenfjorden mot angrep av allierte fly. Tyskerne brukte området rundt og i Åsenfjorden som havn og til mindre reparasjoner av skader som tyske båter fikk under kamp i Nordsjøen.

Hvor var tyskerne stasjonert på Frosta?

Plassering på kart – Bjørn Olav Juberg

Kartet viser hvor tyskerne var plassert på Frosta :

Nr 1	Hanebogen (kanoner)	Nr 2	Lillevik	Nr 3	Trondbergskammen
Nr 4	Ulvik /tyskhovedkvarter)	Nr 5	Hojemsåsen	Nr 6	Stene
Nr 7	Korsnes	Nr 8	Ravlosvebakken	Nr 9	Moksneslia
Nr 10	Kvarme (kanon)	Nr 11	Hellan	Nr 12	Viken (kanon)
Nr 13	Logsteinhammeren	Nr 14	Ved mølla Bolkan (kanonstilling, aldri tatt i bruk)		
Nr 15	Sørgrenda «Dammen»	Nr 16	Gullberget	Nr 17	Hauganfjæra
Nr 18	Tautra	Nr 19	Skolen – Folkvang	Nr 20	Ved Gjølme (kanonstilling, ikke bruk)
Nr 21	Viktil	Nr 22	Stauskorsen Gammelgården	Nr 23	Flekstad (kanoner)

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.6.1	Bøya på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.6.2	Lyskastervollen på Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.6.3	Festung Hanebau – Hanebogen	Sunddal, Åsen	
7.6.4	Ruin ved Ulvik	59/1 Ulvik søndre	
7.6.5	Hus ved Ulvik	59/2+3 Ulvik nordre	
7.6.6	Tilfluktsrom ved Ulvik	59/2+3 Ulvik nordre	
7.6.7	Røykleggingsanlegget i Hyndøyvågen	62/1 Hyndøy	
7.6.8	Tysk boligbrakke blir bolighus	72/9 Strandheim	
7.6.9	Bøyer på Frosta	93/1 Logstein	
7.6.10	Stasjonen på Hernesøra	102/1 Hernes nedre	
7.6.11	Bombenedslag ved Hernes	102/1 Hernes nedre	
7.6.12	Aggregathus ved Gullberget	105/1 Haugan øvre	
7.6.13	Kaserne og kjøkken ved Haugan	106/1 Haugan nedre	
7.6.14	Tysk kai, Tautra	86/1 Tautra nordre	

7.7 Maritimt

Tilgangen til fjorden som næring og rekreasjon har betydd mye for Frostasamfunnet gjennom generasjoner. Kanskje har denne delen av kulturhistorien likevel ikke blitt verdsatt like mye, eller fått den status den fortjener.

Brygge på Korsnes kai og Tautra kai

I mange hundre år var Trondheimsfjorden Riksveg nr 1 for frakt av varer og som kommunikasjonsform før Frosta ble vegfast.

Frostabåtene gikk i stadig trafikk mellom byen Trondheim og heimlandet Frosta med folk og varer. Det var kaier på alle sider av bygda, og noen av dem finnes fremdeles som minnesmerker over ei tid som er forbi. Fram til moloen til Tautra ble bygd, opprettholdt Tautra sin eksistens gjennom båten.

I de seinere årene har båtforeningene i Småland og Vågen gjort en ekstra innsats for å vedlikeholde kaianleggene og tilrettelegge dem for fastboende og turister. Trondheim Havn eier kaia i Småland.

Når det gjelder kaianleggene har de generelt en varierende kvalitet, og deres storhetstid var historisk som anløpsanlegg for Frostabåtene. Dette gjelder særlig Mostadkaia, Holmberget, Småland og Vågen. Vågen kai er pr i dag i forholdsvis god stand og bør bevares for ettertiden. Kulturminnefondet var på befarings på Korsneset i 2015.

7.7.1 Frostabåtene og Frosta Dampskibsselskap

D/S Frosta ved Frostakaia, Trondheim - foto SNL

Frosta Dampskibsselskap ble stiftet 29. oktober 1898 på Frosta, og Chr. Thaulow, Andreas Galtvik, H. Rokseth, kommandersersjant Einar Olsen og Lars Flekstad ble valgt til direksjon.

D/S «Frosta» ble bygd på Trondhjems mek. verksted og gikk i rute mellom Trondhjem-Frosta-Stjørdalen og Åsen fra mars 1899. Etter at skipets første fører, kaptein Grenne, sluttet på grunn av sykdom, ble han etterfulgt av kaptein Ole Wold som ble i selskapet i hele 34 år.

D/S «Frosta» ble bygd på Trondhjems mek. verksted og gikk i rute mellom Trondhjem-Frosta-Stjørdalen og Åsen fra mars 1899. Etter at skipets første fører, kaptein Grenne, sluttet på grunn av sykdom, ble han etterfulgt av kaptein Ole Wold som ble i selskapet i hele 34 år.

I 1914 anskaffet selskapet D/S «Lagatun» og Ole Wold ble fører av D/S Lagatun. Etter hans død fikk sønnen Erling Wold denne oppgaven.

D/S Lagatun var Frosta Dampskibsselskaps stolthet gjennom det meste av rederiets historie. Lagatun ble bygd av J. Storviks mek. Verksted, Bremnes ved Kristiansund og levert i september 1914. Lagatun var 33 meter lang og 6 meter brei og var sertifisert for 250 passasjerer. Topp hastigheten var på 10 knop. D/S Lagatun var hensiktsmessig for den oppgaven hun skulle ivareta - passe stor, passe rask og økonomisk – og ikke minst driftssikker. Lagatun var i drift og fraktet varer og folk helt fram til 1958. Lagatun endte sin historie som skrapjern solgt til India i 2009.

Frosta Dampskibsselskap fusjonerte med Fosen Trafikkselskap i 1957.

DS Lagatun – Foto : Wikistrinda

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.7.1	Fortøyning på Storholmen nord	1/1 Åsholmen	

7.7.2	Fortøyning på Storholmen sør	1/1 Åsholmen	
7.7.3	Rådde ved Staur	5/1 Staur	
7.7.4	Fortøyning på Ringberget, Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.5	Ballasten på Fånesleiret	19/1 Fånes nedre	
7.7.6	Fånes kai	20/2 Fånes øvre	
7.7.7	Fånes fyrlykt – revet 12.12.2020	19/1 Fånes nedre	
7.7.8	Oljehuset på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.9	Fortøyning for Kystverket på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.10	Kai i Lillegjerdet	53/4 Lillegjerdet	
7.7.11	Brygge i Lillevik	53/1 Lillevik	
7.7.12	Fortøyninger ved pukkverket i Ulvikberga	58/5 Frosta Pukkverk	
7.7.13	Vågen kai	62/7 Vågen kai	
7.7.14	Brygge Korsnes nordre	67/7 Korsnes nordre	
7.7.15	Fortøyning under brygga på Korsnes nordre	67/7 Korsnes nordre	
7.7.16	Brygge Kornesn nedre	67/4 Korsnes nedre	
7.7.17	«Friisringen» på Korsneset	67/4 Korsnes nedre	
7.7.18	Fyrlykta på Korsnes	67/4 Korsnes nedre	
7.7.19	Holmberget kai	84/4 Holmberget	
7.7.20	Kleivholet på Neset (2 eks)	104/2 Kleiva	
7.7.21	Fortøyninger ved Kleiva på Neset	104/2 Kleiva	
7.7.22	Vraket i Haugfjæra	104/1 Haugan østre	
7.7.23	Lekter i Haugfjæra	204/1 Haugan østre	

7.8 Oldtid og helleristninger

GLIMT FRA HISTORIENS TIDSLINJE

10000-1800 f.Kr – Steinalder

1800-500 f.Kr – Bronsealder

500 f.Kr-1050 e.Kr – Jernalder

400-570 e.Kr – Folkevandringstid

800-1050 e.Kr – Vikingetid

1050-1537 e.Kr – Middelalder

1537 e.Kr-i dag – Nyere tid eller Etterreformatorisk tid

Spinnehjul med forsiringer og vevlodd funnet under åkervandring på Frosta

Det er registrert over 150 små og større gravhauger og gravrøyser i Frostalandskapet. Det vitner om menneskelig aktivitet gjennom årtusener.

Helleristningene på Evenhus stammer fra steinalder og overgang til bronsealderen med tydelige innslag av jakt og fiske – de såkalte veideristningene. De synliggjør et møtepunkt fra den tida sjøen sto over 20 meter høyere enn i dag, og den ytre delen av Frosta besto av to øyer. Yttergrensa gikk sannsynligvis ved Island – i betydningen av det ytterste landet.

I 2006 ble det oppdaget et nytt helleristningsfelt ved Hellan øvre i Mebygda. Vitenskapsmuseet og arkeolog Arne Andersson Stamnes reiste rundt på bygda og registrerte kulturminner, og han hadde fått kjennskap til at ved en utsprenging av ei dreneringsgrøft rundt 1930 var det funnet en steinblokk der det var hogget inn et hjulkors med hjularmer. I den forbindelse ble han nysgjerrig på et berg i landskapet som i følge arkeologen «*kunne være en typisk plassering for bergkunst, det vil si helleristninger*». Dette var det første nyoppdagete helleristningsfeltet i Trøndelag på 20 år !

Moselaget og skogdekket på berget ble skavet av, og under det ble det funnet totalt fire ristninger av båter, og sannsynligvis ligger det flere under vegetasjonen. Ristningene av båtfigurene er sannsynligvis fra yngre bronsealder (mellom 1300-500 f.Kr) og er både yngre og annerledes enn de andre helleristningene på Frosta. Helleristningene ved Hellan er nærmere beskrevet i del 2.

I dag er denne bergkunsten dekt av jord for best å bevare dem.

Du kan lese mer om helleristningene på Evenhus i del 2.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.8.1	Helleristningene på Evenhus		
7.8.2	Kart registreringer – Kulturminner overalt		
7.8.3	Vikingehavna på Fånes		
7.8.4	Steinen i Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.8.5	Fallos ved Frøstad	13/1 Frøstad søndre	
7.8.6	Fallos i Grilstad	21/1 Grilstad	
7.8.7	Jernaldergården i Grilstad	21/1 Grilstad	
7.8.8	Bygdeborg ved Lianvannet	50/2 Hogstad lille	
7.8.9	Helleristninger ved Hellan	64/1 Hellan vestre	
7.8.10	Helleristninger ved Stene	61/1 Stene	
7.8.11	Fallos i Hogstad øvre	83/1 Hogstad øvre	

7.8.12	Naustet på Rygg – et maktsymbol i landskapet	87/2 Rygg vestre	
--------	--	------------------	--

7.9 Veger og transport

Om utbetring av veg.

Den næraste vyrkedagen for jonsokaftan skal alle våpenføre menn, kvar i sitt fylke, vøla veger der det mest trengst i kvar skipreide. Men om det kjem hindring den dagen skal det gjerast før petersmesse. Og om nokon dreg seg unna, skal dei bøta ein øyre målt i brent sølv kvar til biskopen.

Og med brubygging skal det skundast på slik som dei mest kunnige menn i heradet synest det må vera.

Frostatingslova – Kristendomsbolken, regel 19

Hulveger er gamle veger og vegfar som har fått en særprega forsenka U-form fra **erosjon** av lang tids ferdsel av folk og **hester**. Slike veier var i bruk over et langt tidsrom, og kan sjelden dateres direkte.

Noen hulveger kan knyttes til **gravfelt** og andre kulturminner fra **jernalderen**, og generelt der folk brukte å ferdes. Hulveger er kjent over hele **Europa**, og enkelte er fortsatt i alminnelig bruk. Hulveger var vanlige før hjulkjøretøyenes tid og kan være svært gamle.

Det finnes i dag mange vegfar etter gamle veger, men mange av dem er ikke registrert og kartfesta. Et eksempel er Liavegen - mellom Minde og Brekksve. Det er ikke noe igjen av vegen, mens noe finnes på noen jordlapper mellom Kvamme og Hovdalen.

Asklund – Frostabilder 2001

Frostaporten åpnet 1997 – Foto:Wikipedia

Bilruta Frosta-Åsen – Frostabussen :

Frostabussen var i mange på år en viktig aktør i rutetilbudet mellom Frosta og nabobygdene og ruta mellom Frosta og Trondheim. Olav Revhaug startet Bilruta Frosta –Åsen på slutten av 1920-tallet, og etter en forsiktig start med lastebil ble det mer busskjøring etterhvert.

Frostabussen drev både vanlig rutekjøring, fraktrute til Trondheim, skolebusskjøring og hadde også turbusser med tidsriktige fasiliteter. Frostabussen startet også en egen ekspressrute mellom Innherred og Namsos. Frostabussen ble oppkjøpt av Trønderbilene før årtusenskiftet.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.9.1	Kart over gamle veger; Staur – Feset – Åtlo		
	Kart over gamle veger; Fånes – Viktil		
	Kart over gamle veger; Flekstad		
	Kart over gamle veger; Breiset – Frøstad		

7.9.2	Brurstien	1/3 Brurstien	
7.9.3	Hulvegen i Stavset ytre	16/1 Stavset ytre	
7.9.4	Hulvegen i Staursmarka – 1	5/1 Staur	
7.9.5	Hulvegen i Staursmarka – 2	5/1 Staur	
7.9.6	Bru i Viktilsmarka	28/1 Viktil øvre	
7.9.7	Bru mellom Nåvik og Skarsbakk	30/1 Naavik nordre 78/1 Skarsbakk	
7.9.8	Hulveg i Nåvikaunet, Småland	31/6 Nåvikaunet	
7.9.9	Tyssnebben	Åsen, Levanger	
7.9.10	Frostaporten	Åsen, Levanger	
7.9.11	Stensmuren, Vågen		
7.9.12	Hulvegen i Moksnes nordre	69/1 Moksnes nordre	
7.9.13	Grindstolper av stein på rode 8 og 9 mellom Sandberg og Lian	48/1 Lian 44/15 Sandberg	
7.9.14	Frostastien		

7.10 Ymse og alt det meir...

Se deg ikke bakover i sinne eller fremover i frykt. Se deg omkring i undring!

James Thurber 1894-1961

Hva er et kulturminne ?? Hva gjør en gjenstand eller aktivitet til et kulturminne ?? Er det som er et kulturminne for meg nødvendigvis et kulturminne for deg ? I alle slike vurderinger ligger en individuell verdi, og det gjør det umulig å lage en fasit for hva som er et kulturminne, eller hva som er uten verdi. Kulturminnelovens definisjoner er heller ikke enstydende på dette området, og den personlige opplevelsen vektlegges i utvelgesesprosessen.

Denne delen av kulturminneplanen viser stort mangfold og litt av hvert!

Samtidig blir en slik inndeling aldri uttømmende – og kanskje også noe tilfeldig. Det er store individuelle forskjeller i hva hver enkelt vil definere som et kulturminne, men tradisjon, egenopplevelse og variasjon er stikkord for de kulturminnene som er registrert. Sannsynligvis vil det bli flere ved en revidering av planen også.

Et typisk trekk for mange av inngangspartiene eller verandaene på Frosta er den utskårne riksløva som ønsker velkommen til gards!

Er dette tilfeldig eller er det en arv og tradisjon tilbake til Frostatinget og fokus på demokrati, lov og rett ?? Noen fasit kan sikkert ikke gis på dette spørsmålet, men interessant å fundere på er det!

Bildet av riksløva over er henta frå inngangspartiet til Klostergården på Tautra. Andre eksempler finnes i Viktil, Kroglund nedre, Hellan nedre, Søstrene (Moksnes) og Rygg vestre.

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.10.1	Skytterbanen «Russland»	6/7 Fossbakken	
7.10.2	Agnæsskusin	28/1 Viktil øvre	
7.10.3	Hoinnspranget	19/1 Fånes nedre	
7.10.4	Lokomobilen på Vangsmyra	10/7 Myrvang	
7.10.5	Maleri – «Battallie de Gadebusch 1712»	83/1 Hogstad øvre	
7.10.6	Marenberget på Hellåsen	63/1 Hellan østre	
7.10.7	Inskripsjon ved Kjøbenhavn		
7.10.8	Minnebauta over Oskar Svan		
7.10.9	Minnebauta over Oline Benjaminsdatter Bakken		
7.10.10	Orgelbygger Ole Larsen Viktil		

8 Den immaterielle kulturarven

Den immaterielle kulturarven er språk og dialekt, alle tradisjoner, levende kunst og kulturuttrykk, usynlige skikker og forventninger som ligger nedfelt i et lokalsamfunn og gir det sin egen identitet uten at det automatisk verken kan forklares eller forstås av andre. Ofte er dette aktivitet som har utviklet seg og befestet sin verdi gjennom generasjoner. Det er bare «blitt slik» eller «typisk norsk å være god » som tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland uttalte i sin tid.

Messehakel fra Frosta kirke. Ukjent alder og produsent. Ble ved en tilfeldighet funnet sammenrulla og bortgjemt i ei pappekse sammen med gammelt støv, en gammel alterduk og en svart hatt og konfirmantkappene! Den ble forsiktig tatt ut, lufta, hengt opp og tatt fram igjen. Kanskje er dette den eldste messehakelen vi har ?

Kilde og finner Torill Haltvik

Kulturrådet sier det slik :

«Immateriell kulturarv er levende tradisjoner og tradisjonell kunnskap som blir overført mellom folk. Kunnskapen blir praktisert i dag og ført videre gjennom kreative uttryksmåter, som håndverk, musikk, dans, mattradisjoner, ritualer og muntlige fortellinger» fra Kulturrådets hjemmeside.

Den immaterielle delen av kulturminnene våre er i stadig endring slik samfunnet endrer seg og er ofte sårbare fordi de er så usynlige og ofte tas for gitt. Unesco har tatt et særlig ansvar for å vareta den immaterielle kulturarven, og det har i flere sammenhenger vært tatt til orde for at tingtradisjonen bør tas inn som en del av Unescos verdensarvliste slik Thingvellir på Island allerede er som tingsted.

I denne kulturminneplanen vil det være umulig å lage en fullstendig liste over den immaterielle kulturarven på Frosta. Oversikten i dette kapitlet prøver bare å gi en oversikt og vise til litteratur og videre fordypning i andre kilder. Lokale arkiv til lag og foreninger er viktig i denne sammenhengen, men også svært sårbare ettersom arkiv og protokoller har hatt en praksis på å «følge lederen» med stor fare for at uerstattelige verdier forsvinner undervegs, og kanskje har hatt lite fokus.

8.1 Arkiver

Det sies at arkiver er samfunnets egen minnebank - ei tidslinje med oversikt over tradisjoner, aktiviteter og historier. I dag blir mange gamle arkiver digitalisert, og nytt materiale lagres digitalt – ofte «oppe i skya».

Det er en utfordring å ha oversikt over det arkivmaterialet som finnes rundt omkring. Det er kanskje ikke noe poeng å samle alt arkivmateriale på et sted, men det kan være en fordel å lage en oversikt over hva som finnes, hvor og i hvilken tilstand dette er. Det finnes ikke i dag.

Det gjelder kanskje spesielt for lag og foreninger der protokoller ofte har blitt flytta til neste leder eller styre. I en slik sammenheng er det fort gjort at «noe» blir borte undervegs uten at det verken er planlagt eller ønsket. Det blir oppfordret til at lag og foreninger lager en slik oversikt i forbindelse med høringsprosessen av kulturminneplanen. Det kan være behov for et brannsikkert og temperert magasin for å ta vare på dette verdifulle materialet.

Arkivet til lag og foreninger er materiale som sterkere enn noe anna sier noe om den nære historien til Frosta, og hva frostingene har vært opptatt av de siste generasjonene og fram til i dag. Protokollene sier noe om den generelle samfunnsutviklinga ettersom de også inneholder beskrivelser av det samfunnet som lag og foreninger har vært en del av i tillegg til hovedaktiviteten deres.

Frosta Historielag har bygd opp et stort og forholdsvis oversiktlig arkiv. Det har blant anna vært nyttig i forbindelse med arbeidet med denne kulturminneplanen. Historielaget mottar også en del gamle papirer, brev og protokoller som de tar vare på i tillegg til gjenstander. Det blir ofte tilfeldig hva som blir tatt vare på, og det er også begrenset hva historielaget har av lagringsplass.

Frostingens arkiv forteller også mye om samfunnsutviklinga på Frosta, i hovedsak fra første utgave i 2019 og fram til i dag. Historielaget har sørget for at alle utgavene av Frostingen er innbundet og de kan ses i historielagets lokaler.

Frosta kommunes arkiv - Kommunearkivet er i dag stort sett digitalisert fra Frosta ble egen kommune i 1837. Det som er igjen av det fysiske papirarkivet tas hånd om av IKA-Trøndelag i Trondheim.

Andre offentlige og private institusjoner har også arkiver som angår Frosta kommune. Det gjelder eksempelvis Trøndelag Fylkeskommune, Statsforvalteren (tidligere Fylkesmannen), Arkivverket, kirkebøker, folketellinger, NTNU, Nasjonalbiblioteket og ulike museer.

Det er ofte vanlig å tenke på arkiver som dokumenter i papirform. Gjenstandsfunn er også arkivmateriale som forteller noe om et samfunns utvikling og historie. På Vitenskapsmuseet i Trondheim oppbevares funn som er automatisk freda etter kulturminneloven.

Frosta Bygdemuseum har flere ganger prøvd å «låne tilbake» noen av disse gjenstandene for å vise dem fram og stille dem ut i stedet for at de lagres i Trondheim, men dette er vanskelig å få til ettersom det pr i dag ikke finnes lokaler som ivaretar sikkerheten for gjenstandene godt nok.

Bygdemuseet har for også mange gjenstander som oppbevares i lokalene på Tinghaugen og i eget fjernlager. Det arbeides for å få bedre oversikt over disse gjenstandene, og for noen gjenstander, eksempelvis papirer og tekstiler, er klimaet i lagrene viktig, men ikke optimalt slik det er i dag.

8.2 Bilder

I enda større grad enn papirer forteller og dokumenterer bilder en historie om mennesker, kulturmiljø og samfunnsutviklinga. Når det gjelder bilder er det nesten et umettelig behov for å finne, ta vare på, velge ut og dokumentere dem.

I dag blir kulturhistoriske bilder digitalisert, og det er en utfordring både hvordan dette skal skje, og hvor det skal lagres. Digitalisering har liten verdi hvis ikke det digitaliserte materialet gjøres tilgjengelig for alle. Frosta Historielag har et bildearkiv på over 20.000 bilder, og de er systematisert og arkivert på gårds-, og bruksnummer der det er mulig.

I forbindelse med Frostating Utvalgte kulturlandskap vil det i løpet av 2021 bli gjort et fotoarbeid i dette området. Denne refotograferingen av landskapet blir sammenlignet med eldre bilder for å se endringer i et landskap over tid. Dette vil i neste omgang gi kunnskap om hvordan gårdene har endra seg, hvordan gjengroinga i landskapet har vært, og kan også si noe om endrete driftsformer i landbruket over tid. Dette gir viktig kulturhistorisk dokumentasjon på endringer i Frostasamfunnet.

Det er en stor utfordring å sette navn på folk på gamle bilder, og det kan jo være en oppfordring for alle å gjøre det på egne private bilder ettersom de også kan bli arkivmateriale om noen år. Behovet for navn er blitt tydelig gjennom den serien «Fra gamle dager» i Frostingen. Her vises et bilde fra ulike deler av Frostasamfunnet hver uke, og det oppfordres stadig til å gi tilbakemelding på navn på personene på bildene! Dette er viktig dokumentasjon for folkeminnet og fellesskapet.

«Neset-veteranan» har samlet et arkiv for fotballklubben etter bildearkivet som de fikk fra Andreas Lunnan. Dette er et godt eksempel på en enkeltforening som prøver å samle sin historie. Et eksempel til etterfølgelse!

Bygdemuseet lagde i 2013 en utstilling av gårdsmalerier i lokalene sine på Tinghaugen. Hit kom bøndene med malerier av gårdene sine og med mest mulig informasjon om både bilder, og hvem som hadde laget det. Utstillinga ble godt mottatt, og Frostingen tok bilde av alle maleriene, og i løpet av året ble de presentert i en egen serie i lokalavisa.

Mange nasjonale arkiv, både når det gjelder dokumenter og bilder, er klausulert og avstengt for allmennheten i en viss tidsperiode. Widerøe flyselskap tok bilder av hele Norge i løpet av 1950-åra, og de fleste av disse er nå tilgjengelig for alle gjennom Arkivverkets serie Norge i bilder – www.norgeibilder.no. Her er det mange Frostabilder. Dette tiltaket er gjennomført som et pandemiltak i forbindelse med Covid-19.

Du kan finne meir informasjon på www.digitalarkivet.no.

8.3 Språk og litteratur

8.3.1 Frostatingsloven

«Med lov skal landet vårt byggjast, og ikkje med ulov øydast»

Dette er det mest kjente sitatet fra frostatingsloven. Og kanskje også det mest kjente sitatet fra enhver tekst som handler om Frosta gjennom alle tider.

Frostatingsloven gjaldt i sin tid for hele det området som hørte til Frostatingets landskapsområde.

Den første delen av sitatet finnes i flere lovverk, men den andre delen er unik for Frostatingsloven. Det originale manuskriptet til Frostatingsloven forsvant i en brann i det kongelige bibliotek i København, men det finnes en utgave av loven som er oversatt til dagens norske språk. Originalen til Frostatingsloven finnes ikke lengre da den forsvant i en brann i det kongelige bibliotek i København.

Utsnitt fra Frostatingsloven. Dette ble innlemmet i Norsk dokumentarv i 2014. Disse fragmentene ble funnet som omslag på regnskapsprotokoller for Tromsø len i 1612.

8.3.2 Frosta Historielag sine utgivelser

Frosta Historielag har gjennom en årrekke gjort en formidabel innsats for å bevare og dokumentere Frosta sin lokalhistorie.

Den generelle historien er beskrevet i Frostaboka, bind 3 og 4 og er oppdatert fram til utgivelsen i 1997. Arbeidet med gårds-, og slektshistorien omfatter rundt 95.000 ulike navn! Bygdebøkene var i utgangspunktet tenkt som en oppdatering av de eldre bøkene fra rundt 1920. det ble i stedet et mye mer omfattende prosjekt som endte opp i 8 bøker og eget registerbind.

Årbøkene eller småskriftene som Historielaget utgir – Frosta før og nå – inneholder små og store artikler om aktuelle tema i lokalsamfunnet. Etter hvert som småskriftene er blitt bedre kjent, har det også ført til at flere har sett muligheten av å skrive en artikkel eller to.

Det er laget oversikt over alle artiklene og forfatterne i Frosta før og no, og denne oversikten finnes i kulturminneplanens del 2.

Det er også utarbeidet en oversikt over generell litteratur med Frosta og Frostahistorie som tema. Denne oversikten viser at Frosta er mye beskrevet og dokumentert av flere forfattere.

I tillegg til Frosta historielag sine publikasjoner finnes det mange jubileumsberetninger for lag og foreninger rundt om på bygda. I dag finnes det nok ikke noen komplett samling av dette, men biblioteket har tilgang på de fleste. Det bør være en framtidig oppgave.

Ola Stavseth har beskrevet Frostadialekten i boka Ord og uttrykk fra Frosta, og gjennom arbeidet med Frosta før og no har det kommet flere artikler som omhandler stedsnavn i kommunen.

8.4 Gamle skikker og tradisjoner

Dette kapitlet gir bare noen få eksempler fra hverdagslivet til frostingene gjennom generasjoner. Frosta Historielag har gjennomført noen intervjuer med enkeltpersoner og disse er tatt opp og tatt vare på. Her forteller eldre mennesker også om sine minner fra feiring av høytider og merkedager. Her formidles historier og anekdoter fra et levd lid, og noen er senere presentert i årsbøkene deres.

8.4.1 Livets merkedager og overgangsritualer :

Livets første festdrakt :

I forbindelse med kulturminnedagene 2016 lagde Bygdemuseet og Husflidslaget en felles utstilling som hadde navnet Livets første festdrakt og besto av ei samling med dåpskjoler og dåpsposer. Bakgrunnen for tiltaket var å lage ei utstilling med historisk tilbakeblikk på dåpskjoler for å vise hvordan dette spesielle plagget har endret seg opp igjennom tida. Det knytter seg ofte mye slektshistorie til dåpskjoler som har vært i bruk i flere generasjoner. Mange av dåpskjolene og dåpsposene er også forseggjorte kunstverk når det gjelder utført håndarbeid.

Her er en dåpspose i brokade dåpspose. Den er maken til den Petter Wessel Tordenskjold bar ved dåpen. Peter Wessels bror, Kaptein Wiljam Wessel kjøpte gården Fånes Nedre på auksjon straks før jul i 1754. Kjøpesum 206 RDL. Fånes Nedre – 19/1.

Bilder fra utstillinga er samla i en egen presentasjon på Bygdemuseet og i biblioteket. Bygdemuseet har også fått noen gamle og verdifulle dåpskjoler i gave.

Begravelser :

Begravelser skjedde ofte ikke i kirka, men i heimen hos den avdøde. presten kom heim i stedet for at de møttes i kirka. Det var ofte egne kistekraker på gårdene, og de ble oppbevart i uthuset eller på buret. Det ble ofte lagt på bar ved vegen for å vise at det var dødsfall i heimen. De største gårdene hadde ofte egne likvogner.

Begravelsesfølge i Aungrenda 1911

«Kokere» og Frostasoddet :

Tidligere fantes det egne «kokere» som bidro til maten i ulike selskap. Disse kokerne dro fra oppdrag til oppdrag. Betalinga var nok ikke allverden etter dagens målestokk, men ga et ekstra bidrag til husholdningsregnskapet.

Julie Sundet, Helga Tingstad, Olga Stensvold og Anna Einarsve er navn på noen av disse kokerne som reiste fra selskap til selskap med terrinene sine.

Sodd er jo sagt å være festrett og nasjonalretten i Trøndelag, og hver bygd hadde sin spesialitet. Frosta var intet unntak i slik henseende.

Ola Stavseth skriver om Frostasoddet i Frosta før og no, nr 2-2012 :

« Frostasoddet er et utpreget rent kjøttmåltid, og som kun består av tre hovedingredienser – kjøtt, kraft og potet. Kjentetegnet på ekte Frostasodd er den gode og fremtredende smaken av ungt, ferskt kjøtt. Og det skal være tilberedt slik at man får følelsen av at kjøttet smelter på tungen. Soddet må heller ikke være krydret så kraftig at kjøttsmaken blir merkbart redusert. Under kokingen skal det brukes salt og ingefær som krydder. Frostasoddet skal ikke inneholde kjøttboller, gulrøtter eller løk. Alt dette er kommet til i de nyere tider».

8.5 Handverkstradisjoner

Her er bare nevnt noen eksempler, og det er et sterkt ønske om at dette kapitlet får mange innspill og tilbakemeldinger i høringsprosessen.

Smeder og smier

- Hogstad øvre – intakt
- Smisneppen
- Vassplassen – intakt
- Gammelskola – Johan Hovdal
- Rabben (Vikvald på Vikaleiret) – murhus, inventar intakt

Tørkehus

Størhus

Sagbruk

Snekkerverksted

- Fossbakken, intakt, ble drevet med vasskraft, turbindrevet sag, hører til Staurselva
- Staurselva – Modulf Nilsen (Oddny)
- Fånes (Helge Reitan) – fremdeles i drift
- Sjøgrenda – Leif Øren

Bakerovner :

- Valberg
- Hellan Nedre,

- Stokkan,
- Hogstadsve
- Bygdemuseet

Oversikt over handverkere

8.6 Lag og foreninger sin historie

Rundt omkring på bygda finnes det historier, bilder, faner og gamle protokoller som vitner om et aktivt foreningsliv opp gjennom åra. Mye historisk materiale er dessverre også forsvunnet ved skifte av styre og medlemmer.

Det blir for mye å nevne alle i kulturminneplanen, og det er valgt ut noen av de organisasjonene som har hatt stor betydning for hele Frostasamfunnet. I utgangspunktet hadde alle fortjent omtale da de er og har vært viktige oppdragsarenaer og sosiale møteplasser i alle generasjoner.

8.6.1 Frosta Landbrukslag

I 1863 sendte Nord-Trøndelag Landbruksselskap ei anmodning til alle bygdene i fylket om «å stifte foreninger til å ta seg av dei økonomiske spørsmål i jordbruksnæringa og dei ymse greiner som knytter seg til denne».

På Frosta førte dette til at Frosta Landbrukslag ble stiftet i 1863 i forlengelsen av Frostens Landboforening og er en av de eldste organisasjonene i kommunen og fremdeles i aktivitet.

Formål ved oppstarten av Frosta Landbrukslag :

Frosta Landbrukslag har til formål å arbeide for framsteg for jordbruk og husdyrbruk og felles alt som vedkjem bonden sitt virke.

I årene etter 1900 var Landbrukslaget ofte involvert i det meste som skjedde i kommunen. I tillegg til å være en forening til det beste for landbruket deltok de aktivt i den generelle samfunnsutviklinga. De drev opplæringsvirksomhet, holdt kurs og foredrag, arrangerte fesjåer og sto bak opprettelsen av faggrupper for ulike deler av landbruket. Landbrukslaget var også aktive i arbeidet med videreføring, og det var planer både om potetmjølfabrikk, jordbruksbrenneri og møllebruk.

Etter årsmøtet i Landbrukslaget i 1909 tok de også initiativ til å lage en egen avis som etter hvert ble forløper for Frostingen som kom med sitt første nummer i 1919.

Frosta Avis ble en realitet, men kom ut kun med et prøvenummer!

8.6.2 Frosta Ungdomslag

Frosta Ungdomslag ble stiftet i 1870 og er et av de eldste frilynte ungdomslagene i Norge. Den frilynte ungdomsbevegelsen vokste sterkt i perioden rundt århundreskiftet, og målsaken og økende bevissthet rundt det norske og nasjonale var viktig, og førte også til dannelsen av Noregs Ungdomslag i 1896.

Opprettelsen av Frosta Ungdomslag er knyttet til at dyrlege Christian Skar kom flyttende til Frosta og hadde med seg disse ideene hit, og stiftet De unges Forbund som seinere ble ungdomslaget.

Fra Jubileumsberetninga ved 50-årsjubileet i 1920 sier dette om oppstarten av Frosta Ungdomslag :

«De unges forbund som seinare fekk namnet «Frosta Ungdomslag» vart skipa om sommaren i året 1870. – Ei hending var det at dyrlækjar Skar og stortingsmann Galtvik inne i stallen på Galtvik skulde leggja grunnvollen yil dert første frilynde ungdomslaget i Norig. I denne tida da store hendingar og sterke åndsstraumar dreiv Norig og nordmennene mot politisk fridom, innover som utover, - da c\var det inj\kje under at så tøke mennar som Skar og Galtvik kunde sjå at ungdomen var framtida og at det galdt å samla all landsungdom for åndeleg framgang på heimlig grunn».

Frosta ungdomslag sin virksomhet var godt beskrevet i medlemsbladet deres «Strevar'n», men den er dessverre blitt borte i løpet av åra.

Frosta Ungdomslag hørte hovedsakelig til i Mebygda mens Neset Ungdomslag hadde medlemmer på Neset og Skogly ungdomslag i Nordbygda. De to sistnevnte er fremdeles i aktiv drift.

8.7 Tekstiler

8.7.1 Faner

For å synliggjøre sin egen virksomhet har faner vært viktige visuelle markører. Mange av de gamle fanene finnes fremdeles, men er i svært varierende kvalitet, og noen blir også oppbevart på uhensiktsmessige måter. Motivene på de gamle fanene forteller noe om verdisynet og kulturhistorien om den tida de er laget i.

Fanen til nå nedlagte Frosta Mannskor henger på Kommunehuset, de gamle fanene til grendeskolen og dagens skolefane oppbevares på skolen, og arbeiderbevegelsens faner plukkes fram hver 1. mai. Det finnes i dag ingen oversikt over kommunens faner verken når det gjelder beskrivelse, hvem som har laget de eller hvor de blir oppbevart. Det kan i neste omgang føre til at de uerstattelige kulturminnene ødelegges.

8.7.2 Frostabunaden

Allerede rundt 1920 begynte Hjørdis Halmøy Floan fra Skatval å samle og registrere gammel klesskikk og rekonstruere bunader. Alle kvinnebunadene, de såkalte Nord-Trønderbunadene, består av stakk, veske, linskjorte, vest, tørkle, lue og kep, og produseres i dag av private eller Bunadsaum i Inderøy.

Inger Pederdatter Sve giftet seg til Hyndøya i 1820 og hadde med seg en brodert stakk. Denne ble utgangspunktet for Frostabunaden. Den har vest i silkebrokade, og skjorte av lin med frisømbroderi.

Originalstakken som kom til Hyndøya i 1820. Foto: Frosta før og no 2012

8.7.3 Kirketekstiler

Frosta kirke har alterduker og andre kirketekstiler av ulik alder og karakter.

Messehaklene brukes av presten sammen med den liturgiske drakta under gudstjenester i kirkene. Messehaklene er i utgangspunktet en del av kirkas inventar, og fargen skifter etter årstidene i kirkeåret, og de vanligste fargene er **grønn**, **rød**, **gul** (hvit) og **fiolett**.

Frosta kirke har nyere messehakler i fiolett og lys gul laget av Lise Sják Bræk, men har også eldre messehakler i grønn og rød. Disse finnes det svært få opplysninger om alder og opprinnelse på disse.

8.8 Sang og musikk

Brurmarsj fra Frosta

Det er umulig å tidfeste de første tegnene på sang og musikkaktiviteter i kommunen. Frostingene har som i de fleste andre bygder sunget og spilt.

Et av de tidligste eksemplene på organiserte aktiviteten innenfor sang og musikk sto Frosta Sokneselskap for 17. mai i 1846. Da gikk Sokneselskapets medlemmer i bygdas første 17. maitog fra Hernes øvre til Frostatingshaugen, og her ble det både sunget og spilt. Det er ingen som i dag vet hva, men på en slik dag er det vel naturlig å tenke seg at det var nasjonale sanger.

8.8.1 Frosta Bygdeorkester

Neset hornmusikklag spilte sine første toner i 1887, og ble den første spiren til det som etter hvert ble Frosta Bygdeorkester.

Frosta Bygdeorkester var svært aktive både i og utenfor kommunen helt fra starten og fram til 1953 da det bestemt å ta en pause ettersom det var få musikere og vanskelig å få drifta til å gå rundt. Denne pausen varte fram til 1976 da Bygdeorkesteret gjenoppsto. Det har opp gjennom åra vært vanskelig å rekruttere musikere til Bygdeorkesteret, og i dag er det ingen fast aktivitet i Bygdeorkesteret. Etter Bygdeorkesteret fortsatte noen av medlemmene å musisere i Frosta Folkemusikklag, og repertoaret fikk mer preg av folkemusikk fra Frosta og nærliggende distrikt.

Notearkivet er oppbevart på kulturskolen, og noen kommunens aktive strykere er nå medlemmer av Frol orkester. Det er også strykere som spiller sammen med Trekkspillklubben.

8.8.2 Oversikt over aktive korps og musikklag :

1887 Neset Hornmusikklag startet med 6 ungdommer og spilte offentlig første gang 17.mai 1889

1923 Musikklaget Luren holdt til i Mebygda og var aktiv til 1934

1926 Musikklaget Klang hørte opprinnelig til i Nordbygda, og er nå det eneste gjenværende voksenkorpset i kommunen. Klang ble stiftet 26.08 og opptrådte første gang på juletreffest på Folkheim i 1926.

1956 Breidablikk skolekorps

1956 Nordbygda skolekorps

1958 Folkvang skolekorps ble stiftet med tilknytning til skolen i sentrum I forbindelse med at grendeskolene ble sentralisert skiftet korpset navn til Frosta skolemusikk

I mars 2021 er følgende organiserte musikkgrupper aktive – Frosta skolemusikk, Musikklaget Klang, Frosta Storband og Frosta Trekkspillklubb.

8.8.3 Oversikt over aktive kor :

Det første kjente sangkoret startet opp i 1841 av presten Ole Berg. Dette var et mannskor som oftest sang i kirka fram til rundt 1860.

- 1841 Mannskoret som ble stifta av presten Ole Berg. Dette koret hadde ikke eget navn.
- 1888 Frosta kyrkjekor var det første koret som besto av begge kjønn. Tidligere var korsangen kun forbeholdt menn.
- 1900 Risankoret fikk dette navnet etter dirigenten Søren Risan, og koret var knytta til kirka. Risankoret ble etterfulgt av Frosta Mannskor som ble stiftet i 1926.
- 1912 Mannskoret Gauken
- 1913 Nordbygda songlag
- 1915 Neset Songlag
- 1935 Frosta Kyrkjekor blir stiftet og var aktiv fram til i 1957 da korte tok pause ettersom det var vansker med å få det til å gå. Koret starta opp igjen i 1958, men da som Frosta Songlag

Korbevegelsen står fremdeles sterkt på Frosta og i mars 2021 er følgende grupper aktive – KorÆkt, Veinnmel & Krinolin, Rejoising og Frosta skolekor.

8.8.4 Folkemusikk fra Frosta

Det ligger i folkemusikkens natur at den vandrer – fra bygd til bygd og fra landsdel til landsdel. Samtidig tar den opp i seg noen nye elementer på den vegen den drar! Folkemusikken på Frosta er dermed påvirket av impulser fra andre steder og i nær slekt med andre bygders uttrykk.

Jens Spellmann er en av de tidligst omtalte felemusikerne på Frosta. Han levde i Småland på 1800-tallet og trakterte fela bra! Johan Kristiansen, eller Johan Måna som han ble kalt, lærte både slåtter og leiker etter Jens Spellmann. Fela til Johan Måna henger på veggen i fellesarealet på Frostatunet.

Det finnes flere nedskrevne notebøker med «Frostamusikk», og det er også gjort opptak, blant anna av NRK med Aasmund Bratsvedal. Han ble født i 1882 og spilte i bryllup første gang 12 år gammel. Det var det første av rundt 300 bryllup der han spilte til dans i tillegg til mange andre opptredener.

Temastrofa fra Brurmarsj fra Frosta er mye brukt som et eksempel på lokal musikk og er arrangert både for orkester og korps. Lokal musikk som både er lokal og i slektskap med andre.

8.9 Idrett og fritid

Frosta tråvarlag stiftet i 1885 er det eldste i sitt slag i Nord-Trøndelag. Det hadde 70 medlemmer ved oppstarten med Lorntz Krog som leder, og medlemskontingenten var på hele 50 øre! Grendelaget Snogg i Mebygda, stiftet i 1898, er også et eksempel på tidlig organisasjonsutvikling på Frosta. De ulike organisasjonene var også allsidige, og om de fortrinnsvis drev med idrett eller musikk, var de også opptatt av engasjement og utvikling på andre samfunnsområder.

Av andre lag og organisasjoner i denne kategorien kan nevnes Frosta Skyttarlag som ble stiftet i 1871 og etablerte flere skytebaner rundt om i bygda før storparten av aktiviteten ble flytta til Brandhaugen i 1924. Allerede i 1879 arrangerte Frosta Skyttarlag et stevne i Logsteinhaugen med deltakere som kom utenfra i tillegg til sine skyttere.

Grendelaget Rapp ble stiftet i 1913 og hadde da som nå geografisk tilhørighet til Nordbygda. Det ble oppretta lag i hver enkelt grend av kommunen som Trods, Fram, Trygg, Snogg, Hynne og Tautra.

8.9.1 Frosta Idrettslag

Erling Fredrichsen var prest på Frosta fra 1875 til 1889. Han var dårlig likt av bygdefolket og måtte ha en kapellan til å skjøtte prestegjeringa si, og kapellannen var også huslærer til de 12 barna som presten hadde, sies det i 100-årsberetninga for Frosta idrettslag, skrevet av Eiler Hagerup i 1981. denne huslæreren var opptatt av fysisk aktivitet og snart var både prestebarna og andre ivrig opptatt med idrettsaktiviteter. Dette ble starten på Frosta idrettslag i 1881, og idrettslaget er fremdeles en av de største fritidsorganisasjonene på Frosta 140 år etter.

De første åra etter stiftelsen ble det arrangert både ski og skøyterenn om vinteren, og dette Bygderennet ble en tradisjon i mange år. Det hadde for så vidt eksistert tidligere også om enn i mer uorganisert form.

Allerede i 1927 ble det nedsatt en komite som skulle se på muligheten for å bygge hoppbakke i bygda. Som det ble sagt ved oppstarten av arbeidet med kulturminneplanen – «*det var hoppbakker overalt*». Her noen eksempler – og gode kommentarer :

- Gullberget
- Balsvik – Arnberget
- Logstein
- Spambakken (ned for Nygården)
- Karvekollen, den lå ved lysløypa og hadde lys da det ble gravd ned kabel da gata ble rydda, dette var en 50 metersbakke og hoppene stoppa i halmballer. Det finnes program fra ca 1950 da det både var hopp og langrenn her.
- Vagnåsen – levde lengst og hadde også lys. Det fortelles ei historie om to unggutter som deltok på hopprenn i Vagnåsen, og det var sørpeføre på dagen. Det ble anna føre etter at sola gikk ned, men de tok toppfart og landa 10 m ut på flata. Den ene landa flatt med hodet og brystkassa først med hjernerystelse og stort hull i hodet! Etterpå tok de skia på sykkel og sykla heim 😊
- Solheimslia,
- Raukleiva - Fånes øvre,
- Galin - Småland ved Rismark
- Hokstadbakken - ved Helvete, det sies at Arthur Hojem innførte Bokløvstilen her, kanskje ikke helt planlagt
- Hojem – mellom Hokstadbekken og Hojem,
- Kvamdalen
- Haugen ved Einar Nilsen
- Skogseth
- Hogstad – bakken lå øst for dagens kårbolig, og førte til meir enn et beinbrudd
- Stokkbakken – her bel det bygd større hopp, og det medførte avbrutt ski etter et hopp som nok ikke fortjente stilpoeng...

Det ble snart behov for å ha sin egen idrettsplass også, og etter en del diskusjon om plassering og sikkert også om økonomi, ble det inngått avtale om å kjøpe en parsell av Vinnan i 1939, og idrettsplassen på Vinnatrøa blir en realitet slik den er i dag.

Friidrett har historiske vært viktig for Frosta idrettslag, og flere medlemmer har opp gjennom åra vært på toppnivå og representert Frosta både nasjonalt og internasjonalt. Ikke minst er Ingvild Lein et eksempel på dette. I forbindelse med 100årsjubileet i 1981 ble det laget en egen friidrettskalender med statistikk og resultater fra de beste utøverne i alle disipliner gjennom 100 år!

I nyere tid er det handball som har hatt fleste utøvere og størst interesse. Deltakerantallet svinger naturligvis noe i løpet av noen år, og med realisering av Frostahallen som ble innviet i 1985 ligger alt til rette for stor aktivitet.

I tillegg til anlegget rundt Vinnatrøa og idrettshallen har Frosta idrettslag forholdsvis ny lysløype ved Solheim, og underlagene som trim og merke og orientering er aktive bidragsytere for å fremme folkehelse og fysisk aktivitet.

8.9.2 Neset fotballklubb

Neset fotballklubb ble stiftet 1. juni 1905 som en videreføring av idrettslaget Trygg. I de opprinnelige lovene for idrettslaget Trygg sies det blant anna :

§ 1 – Idrettslaget Trygg har til formål å fremme all sund idrett blant medlemmene, og utvikle deres ferdigheter både legemlig og åndelig, og at fremme godt kameratskap blant medlemmene.

§ 2 – Laget består av mannlig ungdom over 15 år. Eldre folk og ungdom under 15 år kan, hvis styret finner det for godt, optages som medlemmer, de siste dog uten stemmerett.

Noe av dette gjelder fremdeles men noe er også klart utgått på dato! Neset fotballklubb har i dag medlemmer og lag i nesten alle aldre og av begge kjønn.

Resultatene for Neset fotballklubb har naturligvis svingt opp gjennom åra, men i lengre perioder har klubben gjort seg bra bemerket i trøndersk sammenheng og deltok blant anna i den nordlige landsdelsserien rundt 1950. den nordlige landsdelsserien besto den gang av lag fra Trøndelagsfylkene. Neset har også eksportert flere spillere til klubber i høyere divisjoner.

Neset har i dag anlegg på Vinnatrøa, Valavollen på Tautra og ei balløkke i Skogbrynet som ikke brukes like aktivt som før. I mange år var Nordfjæratrøa hjemmebane, men den er nå tilbakeført til åker.

9 Dagen i dag er morgendagens kulturminner

9.1 Offentlige bygninger og anlegg

Skole, barnehage, aldersboliger og Frostatunet er alle eksempler på offentlige bygninger. Fulle av aktiviteter i dag, men kulturminner om noen år.

Forsamlingshusene Solvang, Folkheim, Skytterhuset, Bedehuset og Tautratun er eksempler på bygninger som er i privat eie, men som brukes av allmenheten og nesten blir offentlige av den grunn.

Det er ikke mulig å skrive om alle disse i denne kulturminneplanen, og det vil derfor komme inn i en revisjon av planen om noen år, eller bli foreslått tatt inn i høringsrunden.

9.1.1 Kommunehuset

Kommunehuset på Frosta ble innvidd i 1982 og er på grunn av sin alder snart et kulturminne i seg sjøl. Det ytre skallet er ganske likt den bygningen som Block Watne reiste, men de innenfor fasaden har det foregått store endringer på disse åra.

Her har det vært både postkontor, lensmannskontor, kantine og kirkekontor i tillegg til kontor for kommuneadministrasjonen. I dag rommer kommunehuset kontorer for ansatte, tannklinikk, NAV, legekontor, frisklivssentral og helsestasjon.

Før kommunehuset ble bygd var komuneadministrasjonen spredt på flere steder. Det var kontorer i skolen og den gamle tannlegeboligen ved skolen ble også brukt.

9.2 Skolehistorien

9.2.1 Neset skole

Universitetet på Neset, eller Gammelskolin på Næssi - med trykk på første stavelse, viser at kjært barn har mange navn. I dag er bygningen som i mange år huset Neset skole det av de gamle skolebygningene som er mest autentisk i sin form, og Neset skole fra 1881 representerer kommunens skolehistorie her i kulturminneplanen.

Historisk sett var det grendeskoler både i Nordbygda, Breidablikk (Vågen), Tautra og Folkvang i tillegg til skolen på Neset. Alle skolene, bortsett fra Tautra, ble sentralisert til Frosta skole etter 1960 og innføringen av 9-årig grunnskole. Tautra beholdt skolen på Tautratun til moloen til fastlandet kom.

Teksten om Neset skole er henta fra søknad til kulturmidler i 2016 og ført i penna av Jens A. Helland.

«I bygdeboka fra 1918 står det at Frosta ikke hadde noen fast skole-anordning før 1776, men at det fra 1740 ble forsøkt å holde to lærere i arbeid om gangen sammen med Åsen. Før den tid var det klokkeren som tok seg av opplæringen, og da var det katekismen som skulle læres, først og fremst Fadervåret og trua.

Den nye skoleloven av 1827 gjorde at bygdavart delt i tre kretser, men allerede to år senere ble bygda delt i fire kretser med to roder i hver, det var enda omgangsskole. Ole Rygh var lærer for 1. rodekrets som var Neset. I 1835 søkte lærerne om lønnsøkning, men det fikk de ikke for som det står – «Lærerne har anvendt for lite flid for at utvide deres kunnskaper». Fra 1832 holdt Olaf Rygh fastskole hjemme hos seg selv i Hernesmark (Sandstad) fram til 1881. skolen ble 4-delt i 1878, og barnetallet økte mye på Neset.

I 1881 ble 1. trinn av Neset skole bygd, og påbygg kom i 1886. I 1967 gikk siste kullet ut av skoledøra, og Neset skole var etter 86 år historie».

Etter at skolebygningen sluttet som opplæringsarena har den vært brukt både som bolig og lager. Bygningen ble solgt til Frosta Samvirkelag i 1983 og eies i dag av Coop Midt-Norge. En interessegruppe rundt Neset skole prøver å holde den i tilfredsstillende stand med vedlikehold, og det er samlet en del bilder, effekter og plansjer fra forrige århundres skolegang som et slags

skolemuseum. Mens Solvang barnehage var i nabobygget brukte de skolen for å oppleve skole i gamle dager. Skolen har også vært brukt som formidlingsarena ved nattlysninger og arrangement rundt helleristningene på Evenhus.

Tidligere skolesjef Torleif Arnes skrev om Frosta sin skolehistorie i et hefte som finnes på biblioteket.

9.3 kulturminner i skolesekken

I denne sammenhengen utarbeides det et opplegg gjennom den kulturelle skolesekken og Frosta skole der et bestemt årstrinn får i oppgave å fortelje om en gjenstand som opptar og betyr noe for dem. Dette beskrives og fotograferes, og på denne måten blir det bygd opp en samling som dokumenterer hvilke minner som dagens unge generasjon er opptatt av, og hvordan dette vil bli kulturminner i framtida.

10 Økonomiske tilskuddsordninger

Kulturminnefondet :

Kulturminnefondet gir private som eier faste kulturminner rett til å søke om støtte hos Kulturminnefondet. Dette inkluderer også frivillige organisasjoner eller lag, enten de eier kulturminnene selv eller forvalter dem på vegne av andre. Kommunene kan søke om tilskudd til kommunalt eide faste kulturminner. Forutsetningen er at kulturminnet kommer allmennheten til gode. Med det menes at kulturminnet skal være tilgjengelig for allmennheten i en eller annen sammenheng.

Det er flere eksempler på at kulturminnefondet har bidratt med midler til restaurering av bygninger.

Et eksempel på at restaurering av gamle hus kan fungere godt er Lein mellom 81/3.

Da jeg startet i 2013 var det hull i taket, vann i kjelleren og noe råteskade (men forbausende lite og hovedsakelig i bygg over inngangene og vinduer mot vest).

I første etasje var det satt inn to-fags vinduer (på 50-tallet), og de var i relativt dårlig forfatning. Jeg fant de opprinnelige, smårutete i kjelleren. De ble satt i stand (og gjort doble). Begge ytterdørene er også restaurert og gjort doble.

Det er åpenbart høye kostnader knyttet til å restaurere gamle hus, men vel så utfordrende har det vært å finne den riktige kompetansen; tradisjonshåndverkere som kan utbedre på husets premisser. Uten dem risikerer man å gjøre mer skade enn gagn.

Kulturminnefondet dekket ca. 40% av kostnaden med å restaurere 35 vinduer og to doble ytterdører. Arbeidet ble gjort av snekkeriet på Verdal. Signe Vinge i epost 08.01.2021

Begge foto : Signe Vinge

Kulturminnefondet administrerer også andre ordninger som Rydd et kulturminne og Ta et tak. Mer informasjon og søknadsskjema finnes på www.kulturminnefondet.no.

Riksantikvaren og private stiftelser som Sparebankstiftelsen og Gjensidigefondet har også midler det er mulig å søke på for spesielle tiltak. Fylkeskommunen kan også ha søkbare midler til prosjekt.

For eiendommer innenfor Frostating Utvalgte Kulturlandskap finnes det også muligheter både i forhold til bygninger og utvikling og ivaretagelse av kulturlandskapet.

11 Tiltak og prioriteringer

Ut fra de dokumentene som er utarbeidet tidligere, varierer det mye hvilke områder som er prioritert og eller er blitt vedtatt eller fulgt opp. Fokus på å arbeide med Frostatinget er naturlig nok felles for flere.

Johannes Kvamme kjører frau. Foto fra Frostaboka, bind 13

11.1 Fra Plan for museum og kulturminnevern - 1993

Som en del av planen er det listet opp noen oppgaver for Bygdemuseet, og dette handler i hovedsak om tre områder - innsamling, registrering og dokumentasjon.

Som delområder her nevnes : innsamling, gjenstandsregistrering, husmannsplasser, kvinnehistorie, lydbåndintervju, fjordkultur, arkiv, krigshistorie, fotografier, Fjellplassen og gamle ferdselsveier.

Planen inneholder også noen områder innenfor kulturminnevern. Dette er kulturminneskjøtsel som gravhauger og arkeologiske funn, kulturminner under vann og SEFRAK-registrering.

Prioriterte områder som foreslås i planen er :

- Frostatingsmuseum
- Frosta Bygdemuseum
- Fjellplassen
- SEFRAK
- Husmannsplasser
- Helleristninger
- Potetmuseum
- Fjordkultur
- Tautrasenter

I tillegg til dette kommer det kontinuerlige arbeidet som gjøres både i offentlig og privat regi.

Det varierer mye om prioriteringene og oppgavene i planen er fulgt opp og realisert. Dagens kulturminneplan inneholder flere av de samme fokusområdene, og det styrker planens kontinuitet!

Manglende realisering kan ha flere årsaker – økonomi har gjort det vanskelig å gjennomføre tiltakene, viljen har ikke vært godt nok til stede, eller at både kommune og private har manglet kompetanse og gjennomføringskraft.

11.2 Fra Kulturplan for Frosta kommune 2019

Kulturminneområdet ble i hovudsak tatt ut av kulturplanen ettersom det skulle utarbeides egen kulturminneplan. Et av satsningsområdene i kulturplanen er - Realisere Frostatingssteder på Tinghaugen i planperioden (2018-24) er et av de vedtatte satsningsområdene i kulturplanen.

11.3 Fra Frosta Historielag - Våre forslag til prioriteringer

Vi holder de sju «store» og velkjente kulturminnene våre utenfor den korte lista vår angående prioritering : (De sju velkjente er Frostatinget, Frostatingsloven, Logtun kirke, Evenhus, Tautra kloster

- 1) *Rydder og merke gamle veger og stier som delvis fortsatt er i bruk.*
- 2) *Gamle veger og ferdsselsårer blir gått opp og merket av på kart. Mange steder er det fortsatt tydelige spor etter disse vegene, og det vil være en fordel å gjøre en slik kartlegging mens disse sporene fortsatt er godt synlige. Etter at vegene er gått opp og kartlagt, bør de ryddes og merkes med skilt.*
- 3) *Fossbakken snekkerverksted*
Dette kulturminnet står fortsatt bevart som det var da virksomheten her sluttet for mange år siden. I nært samarbeid med eierne bør verkstedet restaureres og gi innsikt i hva som ble produsert her – kanskje også i andre snekkerverksteder / industrivirksomheter som var i bygda.
- 4) *Et eller annet sted enten i Småland, Vågen eller Korsnes må båter, fiske og fjorden få en form for et senter for å vise fram den delen av livet på Frosta – sjøen har vært selve livberginga for veldig mange frostinger gjennom åra.*
- 5) *Frosta Historielag ser det som en selvfølgelig sak at når Frosta kommune får meldinger og søknader om nedrivning eller endringer av hus og eiendommer må kommunen forsikre seg om at det ikke er en «kulturperle» som forsvinner eller endres.*

11.4 Fra Utvalg Folk sin prioritering i mars 2021, sak 3/21

Som prioriterte områder i kulturminneplanen foreslås

- *Arbeide for å realisere et formidlingssenter for Frostatinget*
- *Delta aktivt i tilrettelegging og gjennomføring av Bergkunstreisen i Trøndelag*
- *Videreføre satsing på KiK-ordninga med søknad om midler til kulturmiljø*
- *Samarbeid med private og frivillige organisasjoner, som historielag, bygdemuseum og fortidsminnelag, for å sammen forvalte den rike kulturarven i kommunen*
- *Gjennomføre et årlig prosjekt med kulturminner i skolesekken sammen med skolen*
- *Samle og dokumentere historien til fjordfiskeren og fiskerbonden, gjerne knyttet til kulturmiljøet i Småland*
- *Samarbeide med regionale og nasjonale myndigheter for å sikre gode trafikale forhold og parkeringsmuligheter på Tautra, særlig rundt klosterruinen*
- *Utarbeide en lokalhistorisk oversikt over bygninger, gjenstander og artikler om Frosta og gjøre denne digital og tilgjengelig for alle*

- *Oppdatere kulturminnekartet over Frosta der generelle kulturminner, veier, husmannsplasser og automatiske fredete kulturminner samles og gjøres tilgjengelig*
- *Gjennomføre en prosess med lag og foreninger for å få oversikt over deres virksomhet og arkiver*

11.5 Prioriterte områder i kulturminneplanen i tidsperioden 2021 - 2025

- 1 Arbeide for å realisere et formidlingscenter for Frostatinget på Tinghaugen
- 2 Initiere og planlegge markering av Magnus Lagabøtes landslov 750 år i 2024
- 3 Sette opp en prioritert oversikt over bygninger som er verdt å ta vare på
- 4 Arbeide med å følge opp kulturmilødelen av kulturminneplanen
- 5 Starte en prosess med å samle og systematisere historien til lag og foreninger sammen med andre samarbeidspartnere
- 6 Undersøke muligheten for å skaffe til veie klimatilpasset arkiv og lager

11.6 Forslag til handlingsdel for implementering av kulturminneplanen

Denne delen settes opp etter at høringsrunden er avslutta og tilpasses høringsinnspillene.

Handlingsdelen skal bestå av to deler og fordeles over kulturminneplanens virketid. Handlingsdelen tidfestes og gjennomgås årlig. Den revideres etter hver ny kommunevalgperiode.

Kontinuerlige tiltak :

Gjennomføringsplan for tidsbestemte tiltak :

12 Avslutning

Arbeidet med kulturminneplanen for Frosta har vært svært omfattende. Lærerikt og spennende! Det ble fort klart at det var umulig å lage en kulturminneplan som ivaretar alt, og det ble helt nødvendig å velge ut noe. Jeg håper den kan fungere som et lokalhistorisk oppslagsverk og være i stadig endring og utvikling. Personlig har jeg i hvert fall lært mye om det lokalsamfunnet eg bor og lever i gjennom dette arbeidet.

Uten gode hjelpere hadde dette arbeidet vært vanskelig å gjennomføre, og mye tid har gått med på å dukke ned i gamle protokoller, arkiver, bilder og jubileumsberetninger. TAKK til dere!

Utvalget i kulturminneplanen er gjort av meg, og jeg håper at høringsprosessen kan si noe om andre ting som bør være med og kanskje også i større grad peke framover i forhold til å utvikle kulturminnene under mottoet vern gjennom bruk.

13 Litteratur

Frosta Historielag	Frostaboka
Frosta Historielag	Frosta før og no – småskrifter
Frosta Kommune	Forvaltningsplan Frostating Utvalgte Kulturlandskap (2020)
Frosta kommune	Frosta kommune gjennom 150 aar 1837 - 1987
Frosta Kommune	Kommunal plan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv 2016-2020 (2016)

Frosta Kommune	Kommuneplan – kommuneplanens samfunnsdel, Frosta 2020 (2009)
Frosta Kommune	Kommuneplan – kommuneplanens arealdel er under revisjon (2017)
Frosta kommune	Kulturplan for Frosta, 2019-2024
Frosta kommune	Plan for museum og kulturminnevern i Frosta kommune 1993-1997 (1993)
Frosta kommune	Plan for kulturbygg i Frosta kommune 1993-1995 (1993)
Klima og miljødepartementet	Mye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold St.melding 16, 2019-2020 (2020)
KS med flere	Kulturminner og kulturmiljøer i kommunen
Nord-Trøndelag Fylkeskommune	Registrering av faste kulturminner i Norge – SEFRAK (ca 1993)
Norges Golf forbund	Historie er identitet. Kulturminner på og ved golfbanen (2018)
Riksantikvaren	Hva er en kulturminneplan ? – fra www.ra.no
Riksantikvaren	Kulturhistoriske landskap av nasjonal betydning (2018)
Riksantikvaren	Riksantikvarens strategi for arbeid med kulturarv i kommunene (2019)
Riksantikvaren	Veileder - Kulturminner i kommunen, kulturminneplan (2013)
Riksantikvaren	Veileder – Kulturminner, kulturmiljøer og landskap (2016)
Trøndelag Fylkeskommune	Regional plan for kulturminner - planstrategi (2020)

Gamle hus

Godt å gå

gjennom gamle hus

ane eimen av elde

i lave loft

lytte til lyden

i blankslitte trinn

bøye seg inn i noe

som var

lo de

lekte de,

taus står tida

og tier

Lillian Wirak Skow

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Utfylte registreringsskjema for hvert enkelt kulturminne i kapittel 5, 6 og 7.

De aller fleste registreringene er gjort av Frosta historielag ved Peder Ohlen og Bjørn Olav Juberg.

Hovedportalen til den rehabiliterte hovedbygninga i Lein mellom 81/3. Den har tidligere stått hos naboen i Lein østre 81/1 og ble gitt som gåve i forbindelse med endringer i inngangspartiet der.

Portalen er identisk med den som opprinnelig sto her i Lein mellom. Foto : Signe Vinge

VELKOMMEN INN I KULTURMINNEPLANEN DEL 2.

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Kulturmiljøet Logtun og Frostating

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
	Frostatinget		Logtun
	Logtun kirke		Logtun
	Den gamle kirkegården rundt Logtun kirke		Logtun
6.1.1	Frosta Bygdemuseum		Logtun
6.1.2	Bur Logtun ytre og Elverhaug		Logtun
6.1.3	Mo prestegård	89/1 Mo prestegård	Logtun
6.1.4	Rodestein i Logstein	93/1 Logstein	Logtun
6.1.5	Eika i Logstein	93/1 Logstein	Logtun

Her kan du lese med om Logtun og Frostating :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
-	Frostatinget	-
-	Logtun kirke	-
Andersen, Kjell	Frosta Bygdemuseum	Årbok 1992
Hagerup, Jens	Fortidsminnelaget 175 år i 2019	Frosta før og no 2019

Juberg, Bjørn Olav	Frosta og Frostatinget – foredrag i Logtun	Frosta før og no 2013
Juberg, Bjørn Olav	Kirkegården ved Logtun kirke	Frosta før og no 2018
Juberg, Bjørn Olav	Logtun kyrkje Olsokdagen 1950	Frosta før og no 2020
Nilssen, Amund	Logtun kirke fra liv – ruin – nytt liv	Frosta før og no 2019
Nilssen, Amund	Utsikten frå Logsteinhaugen	Årbok 1992
NTNU	Frostatinget i et historisk lys	Gunneria 2017
Sterten, Johan	Kongebesøk og litt annet fra skjønnlitteraturen	Årbok 1992
Vitenskapsmuseet	Alterkalken i Logtu	Nettutstilling
Østbø, Torgunn	Frostating Utvalgte Kulturlandskap	Frosta før og no 2018
Østbø, Torgunn	Miserabiles personae – de svake i samfunnet	Frosta før og no 2019
Østbø, Torgunn	Orgelet i Logtun kyrkje	Frosta før og no 2018
Østbø, Torgunn	Samarbeid om de historiske lagtingene fra middelalderen	Frosta før og no 2015

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Kulturmiljøet Tautra

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
	Tautra kloster		Tautra
	Tautra Mariakloster		Tautra
	Vegen til Tautra		Tautra
6.2.1	Bauta på Tautra - Tautervegens far		Tautra
6.2.2	Klokketårn – Tautra kirkegård		Tautra
6.2.3	Tautra kai	86/25+26 Tautra kai	Tautra
6.2.4	Tautra fyrlykt	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.5	Navneplate, Tautra fyrlykt	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.6	Oljehuset på Tautra	86/2 Tautra mellom	Tautra
6.2.7	Fortøyning i Sørhavna på Tautra	86/5 Sørhamna	Tautra
6.2.8	Cuba, Tautra	86/6 Cuba	Tautra
6.2.9	Fortøyninger ved Cuba på Tautra	86/6 Cuba	Tautra

Her kan du lese mer om Tautra :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
-	Tautra kloster-	-

-	Tautra Mariakloster	-
Bakken, Tore	Fiskerihistorie fra Tautra	Frosta før og no 2018
Gunnarson, Jonas	Utdrag av telefonsaken for Tautra	Frosta før og no 2018
Juberg, Bjørn Olav	Tautra idretts-, og ungdomslag 100 års-jubileumsberetning	
Stavseth, Ola	Tautra	Frosta før og no 2017
Stavseth, Ola	Stortingsmann Anders Gotaas – fra Frosta og Tautra søndre	Frosta før og no 2014
Stavseth, Ola	Tautra som karantenemål	Frosta før og no 2014

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Kulturmiljøet Småland

Bilde fra Brødrene Hopmo sitt båtbyggeri

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
6.3.1	Småland Samvikrelag	40/9 Småland	Småland
6.3.2	Hopmo Båtbyggeri i Småland	31/15 Berget det blå 31/44 Berget	Småland
6.3.3	Hulveg i Nåvikaunet, Småland	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.4	Tørkhus i Nåvikaunet, Helsingplassen	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.5	Naust av tømmer, Småland	31/6 Nåvikaunet	Småland
6.3.6	Pullert på kaia i Småland	40/1 Asklund Vestre	Småland

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Arbeidslivets kulturminner

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.2.1.1	Potetkokeriet	73/6 Viken østre	
7.2.1.2	Jordkjeller Galtvik	96/1 Galtvik	
	Frå grev til grimme – noe om potethistorien		
7.2.3.1	Bardunen ved Reitan	6/2 Reitan	
7.2.3.2	Fossbakken Snekkerverksted	6/7 Fossbakken	
7.2.3.3	Fesetdammen	6/1 Feset	
7.2.3.4	Kraftstasjonen ved Feset	6/1 Feset	
7.2.3.5	Elvrums mølle	6/3 Elvrums	
7.2.3.6	Demning Fossholm øvre	6/3 Fossholm øvre	
7.2.3.7	Stavsettsaga turbin	4/8 Fossholm nedre	
7.2.3.8	Pitprops	5/1 Staur	
7.2.6.1	Hus i Lillegjerdet (revet 2020)	53/4 Lillegjerdet	
7.2.6.2	Sagbruk i Lillegjerdet	53/4 Lillegjerdet	
7.2.6.3	Tørkehus ved Skogtrøa	52/2 Skogtrøa	
7.2.6.4	Sagbruket på Berg (Bæri)	42/1 Berg	

7.2.6.5	Bjarne Juberg trykkeri	75/6 Heimly	
7.2.6.6	Frosta Meieri	75/8 Dyrstad østre	
7.2.6.7	Kverndam i Vikaelva	71/2 Viken midtre	
7.2.6.8	Kalkovnen i Ådalen	35/1 Riset	
7.2.6.9	Fabrikken uti Kleva	104/2 Kleiva	

Her kan du lese mer om arbeidslivets kulturminner :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Berg, Nils	Potetkokeriet på Frosta	Frosta før og no 2013
Hopmo, Janne	Hva var drivkraften ?	Frosta før og no 2019
Juberg, Bjørn Olav	Lensmannen i Frosta	Frosta før og no 2018
Karlsen, Finn	Bygdemaler Ola Garlaus	Frosta før og no 2013
Kjønstad, Leif	Klokkehistorie og klokkene på Frosta	Årbok 1992
Kjønstad, Leif	Klokkemakeren Ole Larsen Kleiven	Årbok 1992
Kjørsvik, Asmund	Frosta – Trondheims kjøkkenhage	Frosta før og no 2013
Langås, Arne	Frostingene og fargeriet på Elvheim i Åsen	Frosta før og no 2014
Lindgaard, Roar	Litt mer om landhandlere på Frosta	Frosta før og no 2019
Lutdal, Trude Mari Hellan	Landhandlere på Frosta	Frosta før og no 2019
Madsen, Signe Austvik	Historien om smedene på Neset fra 1885 til 1972	Frosta før og no 2013
Madsen, Signe Austvik	Sydamen	Frosta før og no 2013
Nilssen, Amund	Frosta Vassverk 50 år	Frosta før og no 2019
Ohlen, Peder	Brenning av kalkstein i Ådalen på Frosta	Frosta før og no 2018
Ohlen, Peder	Langs Staurselva	Frosta før og no 2015
Ohlen, Peder	Per Viktor Mostad	Frosta før og no 2019
Risan, Kristian	Litt tå kvart	Frosta før og no 2017
Stavseth, Ola	Frosta – fra fiskeri til jordbruk	Frosta før og no 2013
Stavseth, Ola	Fånes Maskinlag	Frosta før og no 2013
Stavseth, Ola	Gårdssagene i Frosta	Frosta før og no 2017
Stavseth, Ola	Kornharpe fra Yttjer-Stavset på Frosta	Frosta før og no 2012
Stavseth, Ola	Slipestein – kvessing av redskaper og verktøy	Frosta før og no 2014
Stavseth, Ola	Tørking av korn	Frosta før og no 2015
Wollan, Erling	En innvandrer fra Sør-Amerika	Årbok 1992
Østerlie, Liv Inger Reitan	Frostastolen	Frosta før og no 2013
Østerlie, Liv Inger	Sjalusi	Frosta før og no 2019
Østerlie, Liv Inger	Syskrinet	Frosta før og no 2018

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Bautaer

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.3.1	Olsfeste nordøst for Åsholmen	120/1 Statsalmenning	
7.3.2	Bautaen ved Aatlo	3/81 Snuplass Aatlo	
7.3.3	Bauta ved Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.3.4	Bauta ved Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.3.5	Bauta ved Vangberg – Vagnaberg kyrkje	43/1 Vangberg	
7.3.6	Bauta i Storlein	81/1 Lein østre	
7.3.7	Bauta i Hogstadsve	85/2 Hogstadsveet	
7.3.8	Bauta i Mostadgata (Mosgata)	-	

Her kan du lese mer om bautaer :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Juberg, Bjørn Olav	Bautaen ved Vangberg	Frosta før og no 2015
Risan, Kristian	Steinen i Mosgata	Frosta før og no 2012

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Dyregraver, jakt og fiske

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.4.1	Dyregravene ved Storsvetjønna	120/1 Statsalmenning	
	Fangstgroper ved Brattåsen	-	
7.4.2	Dyregrava i Gisetskogen	52/1 Giset	
7.4.3	Jaktbua i Langdalen	42/6 Langdalen	

Her kan du lese mer om dyregraver, jakt og fiske :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Ohlen, Peder	Ælghonj	Frosta før og no 2015
Stavseth, Ola og Boris Kvamme	Elgen på Frosta	Frosta før og no 2015
Østerlie, Arne	Kulturminne ved Brattåsen, Frosta Statsallmenning	Frosta før og no 2018

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Hus og hustufter

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.5.1	Fjellplassen	2/1 Fjeldpladsen	
7.5.2	Bu/høyløe/naust ved Sottjønna	2/1 Fjeldpladsen	
7.5.3	Paulinehølet	1/3 Brurstien	
7.5.4	Leirvollen	3/1 Åtlo øvre	
7.5.5	Jordkjeller i Leirvollen	3/1 Åtlo øvre	
7.5.6	Taterbolig ved Feset	6/1 Feset	
7.5.7	Trappa i Sannan	19/1 Fånes nedre	
7.5.8	Sannan østre på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.5.9	Fryseriet på Rekbu	17/3 Rekkebo vestre	
7.5.10	Kopparsmedtomta, Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.5.11	Burmosmia	27/28 Viktil nedre	
7.5.12	Brattvika, Orsand	29/1 Orsand	
7.5.13	Svardalen	29/1 Orsand	
7.5.14	Jordkjelleren ved Bratsvedal – Tældalen	31/5 Tældal	
7.5.15	Steinfjøs i Hogstad øvre	83/1 Hogstad øvre	
7.5.16	Hus i Kvamtrø	12/15 Kvam	

7.5.17	Tømmerhuset på Vang	10/2 Vang	
7.5.18	Gisetaunet vest	52/6 Gisetaunet vestre	
7.5.19	Rennarbakken	120/1 Frosta Statsallmenning	
7.5.20	Jørgenhiet under Stene	61/1 Stene	
7.5.21	Veistad i Vågen	67/11 Veistad	
7.5.21	Hellåsplassen	63/1 Hellan østre	
7.5.22	Gårdstunet i Hogstadsve søndre	85/2 Hogstadsveet	
7.5.23	Verandaen i Hogstadsveet	85/2 Hogstadsveet	
7.5.24	Mastua i Hogstadsveet	85/2 Hogstadsveet	
7.5.25	Neset skole	-	
7.5.26	Jordkjeller ved Valberg	98/1 Valberg	
7.5.27	Steinfjøs i Haugan	106/1 Haugan nedre	

Her kan du lese meir om hus og hustufter :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
-	SEFRAK – registrering av faste kulturminner i Norge	NTFK
Juberg, Bjørn Olav	Rennarbakken	Frosta før og no 2018
Stavseth, Ola	De særegne murpipene – taket – husets femte fasade	Frosta før og no 2013
Stavseth, Ola	Frostaveranda'n	Frosta før og no 2015
Stavseth, Ola	Jørgenhiet	Frosta før og no 2012

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Krigens kulturminner

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
	Krigens kulturminner - Riksantikvaren		
7.6.1	Bøya på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.6.2	Lyskastervollen på Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.6.3	Festung Hanebau – Hanebogen	-	
7.6.4	Ruin ved Ulvik	59/1 Ulvik søndre	
7.6.5	Hus ved Ulvik	59/2+3 Ulvik nordre	
7.6.6	Tilfluktsrom ved Ulvik	59/2+3 Ulvik nordre	
7.6.7	Røykleggingsanlegget i Hyndøyvågen	62/1 Hyndøy	
7.6.8	Fra tysk boligbrakke til bolighus	72/9 Strandheim	
7.6.9	Bøyer på Frosta	93/1 Logstein	
7.6.10	Stasjonen på Hernesøra	102/1 Hernes nedre	
7.6.11	Bombenedslag ved Hernes	102/1 Hernes nedre	
7.6.12	Aggregatthuset ved Gullberget	105/1 Haugan øvre	
7.6.13	Kaserne og kjøkken ved Haugan	106/1 Haugan nedre	
7.6.14	Tysk kai, Tautra	86/1 Tautra nordre	

Her kan du lese mer om krigens kulturminner :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
-----------	--------	-------

--	Frostaboka 4, side 380-392	
Frosta Historielag	Frosta før og no 2020	Frosta før og no 2020
Juberg, Bjørn Olav	Tyske installasjoner på Frosta under 2. verdenskrig	
Madsen, Signe Austvik	Krigsskipet tirpitz, et skålhorn og smeden	Frosta før og no 2018
Madsen, Signe Austvik	En ung pikes krigsminne	Frosta før og no 2014
Moksnes. Alf	Høsten 1944	Frosta før og no 2019
Nilssen, Amund	Et minne frå krigstiden	Frosta før og no 2015
Nilssen, Amund	Tysklandsbrigaden	Frosta før og no 2017
Ohlen, Peder	Flykrasj under krigen 1940-45 på eller ved Frosta	Frosta før og no 2014
Ohlen, Peder	Ubåtnetta i Åsenfjorden	Frosta før og no 2013
Risan, Kristian	Det hende så mangt under krigen 1940-1945	Frosta før og no 2018
Risan, Kristian	Svenskturen 1943	Frosta før og no 2013
Risan. Kristian	En historie fra krigens dager	Frosta før og no 2017
Risan, Kristian	Minner om beredskapsvakta på Kjelsåsen fra 1939-1940	Frosta før og no 2012
Risan, Kristian	Nokre minner frå våren 1945	Frosta før og no 2015
Risan, Kristian	Æ ha rau nisselue æ å	Frosta før og no 2018
Stavseth, Ola	Ei dagbok fra krigen 1940	Frosta før og no 2014
Stavseth, Ola	Poteten i krigsårene 1940-45	Frosta før og no 2017

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Maritimt

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.7.1	Fortøyning på Storholmen nord	1/1 Åsholmen	
7.7.2	Fortøyning på Storholmen sør	1/1 Åsholmen	
7.7.3	Rådde ved Staur	5/1 Staur	
7.7.4	Fortøyning på Ringberget, Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.5	Ballasten på Fånesleiret	19/1 Fånes nedre	
7.7.6	Fånes kai	20/2 Fånes øvre	
7.7.7	Fånes fyrlykt – revet 12.12.2020	19/1 Fånes nedre	
7.7.8	Oljehuset på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.9	Fortøyning for Kystverket på Fånes	19/1 Fånes nedre	
7.7.10	Kai i Lillegjerdet	53/4 Lillegjerdet	
7.7.11	Brygge i Lillevik	53/1 Lillevik	
7.7.12	Fortøyninger ved pikkverket i Ulvikberga	58/5 Frosta Pukkverk	
7.7.13	Vågen kai	63/7 Vågen kai	
7.7.14	Brygge Korsnes nordre	67/7 Korsnes nordre	
7.7.15	Fortøyning under brygga på Korsnes nordre	67/7 Korsnes nordre	
7.7.16	Brygge Kornes nedre	67/4 Korsnes nedre	
7.7.17	«Friisringen» på Korsneset	67/4 Kosnes nedre	
7.7.18	Fyrlykta på Korsnes	6774 korsnes nedre	

7.7.19	Holmberget kai	84/4 Holmberget	
7.7.20	Kleivholet på Neset (2 eks)	104/2 Kleiva	
7.7.21	Fortøyninger ved Kleiva på Neset	104/2 Kleiva	
7.7.22	Vraket i Haugfjæra	104/1 Haugan østre	
7.7.23	Lekter i Haugfjæra	104/1 Haugan østre	

Her kan du lese mer om maritimt :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Hernes, Kjell	Båter i opplag	Frosta før og no 2013
Lindgaard, Roar – P.Ohlen	Hollandske skip i Hyndøyvågen	Frosta før og no 2014
Nilssen, Amund	Dampskipstrafikken rundt Frosta	Frosta før og no 2014
Nilssen, Amund	Fiskeplasser med referansepunkter	Frosta før og no 2012
Nilssen, Amund	Sild og fiskere på Frosta	Frosta før og no 2012
Ohlen, Peder	Fyrlykter på Frosta	Frosta før og no 2012
Ohlen, Peder	Fånes kai	Frosta før og no 2017
Ohlen, Peder	Nybåten	Frosta før og no 2013
Ohlen, Peder	Kilnøter på Frosta	Frosta før og no 2017
Ohlen, Peder	Vraket i Haugfjæra	Frosta før og no 2017
Stavseth, Ola	Stedsnavn i fjorden – nordøstlig del av Frosta	Frosta før og no 2015
Østbø, Torgunn	Velkommen av havet !	Frosta før og no 2017

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Oldtid og helleristninger

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.8.1	Helleristningene på Evenhus		
7.8.2	Kart registreringer – Kulturminner overalt		
7.8.3	Vikingehavna på Fånes	-	
7.8.4	Steinen i Viktil	28/1 Viktil øvre	
7.8.5	Fallos ved Frøstad	13/1 Frøstad søndre	
7.8.6	Fallos i Grilstad	21/1 Grilstad	
7.8.7	Jernaldergården i Grilstad	21/1 Grilstad	
7.8.8	Bygdeborg ved Lianvannet	50/2 Hogstad lille	
7.8.9.	Helleristninger ved Hellan	64/1 Hellan vestre	
7.8.10	Helleristninger ved Stene	61/1 Stene	
7.8.11	Fallos i Hogstad øvre	83/1 Hogstad øvre	
7.8.12	Naustet på Rygg – et maktsymbol i landskapet	87/2 Rygg vestre	

Her kan du lese mer om oldtid og helleristninger :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
-----------	--------	-------

-	Helleristningene på Evenhus	-
Ohlen, Peder	Vikingehavna på Frosta	Frosta før og no 2012
Pettersen, Aina Margrete Heen	En vikingtids husfruegrav fra Nygården, Frosta	Frosta før og no 2014
Pettersen, Aina Margrete Heen	Irske vikingtidsfunn fra en gravhaug på Island Frosta	Frosta før og no 2013
Stamnes, Arne Anderson	Naustet på Rygg	Spor,
Stavseth, Ola	Flintfunn i Yttjer-Stavset	Frosta før og no 2013
Stavseth, Ola	Steinalderfunnene i Hovdal indre	Frosta før og no 2012

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Veger og transport

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.9.1	Kart over gamle veger; Staur – Feset – Åtlo		
	Kart over gamle veger; Fånes – Viktil		
	Kart over gamle veger; Flekstad		
	Kart over gamle veger; Breiset – Frøstad		
7.9.2	Brurstien	1/3 Brurstien	
7.9.3	Hulvegen i Stavset ytre	16/1 Stavset ytre	
7.9.4	Hulvegen i Staursmarka – 1	5/1 Staur	
7.9.5	Hulvegen i Staursmarka – 2	5/1 Staur	
7.9.6	Bru i Viktilsmarka	28/1 Viktil øvre	
7.9.7	Bru mellom Nåvik og Skarsbakk	30/1 Naavik nordre 78/1 Skarsbakk	
7.9.8	Tysnebben	Åsen, Levanger	
7.9.9	Frostaporten	Åsen, Levanger	
7.9.10	Stensmuren, Vågen		
7.9.11	Hulvegen i Moksnes nordre	69/1 Moksnes nordre	
7.9.12	Grindstolper av stein på rode 8 og 9 mellom Sandberg og Lian	48/1 Lian 44/15 Sandberg	
7.9.13	Frostastien		

Her kan du lese meir om veger og transport :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Ohlen, Peder	Hulveger	Frosta før og no 2012
Ohlen, Peder	Vegroder på Frosta	Frosta før og no 2015
Stavseth, Ola	Farveg på Frosta i gammel tid	Frosta før og no 2012

KULTURMINNEPLAN for Frosta kommune

DEL 2

Ymse og alt det meir

Mostadkaia. Huset i front til venstre er flyttet fra sprengstoffabrikken i Sundalen, Åsenfjord

Oversikt over registrerte kulturminner :

ARKIV	NAVN PÅ KULTURMINNET	Gårds/Bruksnummer	SIDETALL
7.10.1	Skytterbanen «Russland»	6/7 Fossbakken	
7.10.2	Agnæsskusin	28/1 Viktil øvre	
7.10.3	Hoinnspranget	19/1 Fånes nedre	
7.10.4	Lokomobilen på Vangsmyra	10/7 Myrvang	
7.10.5	Maleri – «Battallie de Gadebusch 1712»	83/1 Hogstad øvre	
7.10.6	Malenaplassen	35/1 Riset øvre	
7.10.6	Marenberget på Hellåsen	63/1 Hellan østre	
7.10.7	Inskripsjon ved Kjøbenhavn	-	
7.10.8	Minnebauta over Oskar Svan	-	
7.10.9	Minnebauta over Oline Benjaminsdatter Bakken	-	

Her kan du lese mer om ymse og alt det meir :

FORFATTER	TITTEL	KILDE
Ohlen, Peder	Hoinnspranget	Frosta før og no 2012

Risan, Kristian	Russland på Frosta – en skytebane	Frosta før og no 2014
-----------------	-----------------------------------	-----------------------